

► DOSSIERRA

► GIDA DIDAKTIKOA

► JARDUERAK

globalexpress

GAURKOTASUNA IKASGELAN

2014ko iraila | 20 zk.

Eskubide ustelak

Zu hiltzeko era asko daukate.
Zure sabelean labana bat sartzea.
Zure ogia galaraztea.
Zu, gaixotasunetik ez sendatzea.
Zu, etxebizitza txar batean sartzea.
Zu, buruaz beste egiteraino
bultzatzea.
Lanaren bidez, zu heriotzaraino
torturatzea.
Zu gerrara eramatea, etab.
Gure Estatuan horietako gauza
gutxi daude debekatuak.

Bertolt Brecht

Krisia hasi zenetik —2010 urtetik, batez ere— bizi baldintzek orokorki okerrera egin dute. Horrela ondorioztatzen da Espainiako Barometro Sozialak (BSE) eginiko azterlanetik, datuak hamaika alor hauetan bildurik: errenta eta ondarea, enplegua, osasuna, hezkuntza, etxebizitza, babes soziala, segurtasun eta justizia, ingurumena, parte hartzea, nazioarteko harremanak eta generoa.

Herritar arruntaren eskarmentua egiaztatu egin dute datuek: okerrago bizi gara, diru gutxiago daukagulako eta, batez ere, geroz eta handiagoa den gehiengo honetako kideok

funtsezko premiei aurre egiterik ez daukagulako. “Krisialditik irteteko” ezinbestekotzat aurkezten dizkiguten murrizketak ez dagozkie aurrekontu-sail batzuei, oinarrizko eskubideei baizik.

Gure eskubideak oligarkien interesen azpikotzat har ahal daitezke? Eskubide horiek deuseztatzeko aitzakia krisia izan ahal daiteke? Nolakoa erregimena dugu, demokrazia (herriaren gobernua) ala plutokrazia (aberatsen gobernua)? Neurri horiek agian aterako gaituzte krisitik baina, hori bai, gizaki eta herritar garen aldetik zor zaizkigun eskubideak bidean utzirik.

Global honek, datu eta analisisien bitartez, galdera horien erantzunak bilatzen lagundu nahi zaitu, zatika eta testuingurutik aterata iristen zaizkigun —iristen direnean— datuak mahai gainean ezarrita.

Aurkibidea

- p. 02 1. Gizakioi eskubideak zor zaizkigu
- p. 10 2. Ongizate estatuaren goratze eta amiltzea
- p. 11 3. Eskubideak usteltzean
- p. 20 4. Eskubide sozialak galtzearen ondorioak
- p. 24 5. Eskubide sozialen defentsa eta herritargoa osatzea
- p. 27 6. Horixe ahal dela! Martxan doazen alternatibak

OXFAM Intermón

1. Gizakioi eskubideak zor zaizkigu

Pintura: Eugène Delacroix

Eskubidetzat jotzen da subjektu bati ematen edo aitortzen zaion zer hori, arrazoi desberdin askorengatik: jaiotza, herentzia, auzotasuna, konkista, lana, etab. Giza eskubideei dagokienez, arrazoia argi dago: gizakia izatea. Giza eskubideak, beraz, izaki orori zor zaizkio, gizaki izate hutsagatik, nolakotasunez (nazionalitatea, bizitokia, sexua, jatorri nazional edo etnikoa, kolorea, erlijioa, hizkuntza edo beste zeinahi) kanpo. Eskubideen jatorria gizakiaren duintasuna denez, **unibertsalak** dira (ez dago inor salbuetsirik), **ezin besterenduzkoak** (ezin zaizkio inori erauzi), **zatiezinak**, **interdependenteak**, **elkarlotuak** (ezin aplika daitezke zati batean edo era isolatuan: eskubide bakar bat ez da beste zeinahi baino garrantzitsuagoa) eta **ez baldintzatuak** (ezin zaio eskubidedunari inolako ordainik eskatu). Eskubide horiei dagokien betebeharra gainerako gizakien eskubideak errespetatu eta bermatzea da.

Giza eskubideen edukia hertsiki loturik dago gizakiari gizaki bezala errealizatzea ahalbideratzen dioten baldintzekin, hots, duintasunezko bizitza bermatzen duten horiekin.

Adiera horretan, gizakia osatzen duten alorretako funtsezko premiei dagokiela esan daiteke: elikagaia, segurtasuna, askatasuna, afektua, etab.

Nazio Batuen Batzar Nagusiak 1948ko abenduaren 10ean egin zuen Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala prozesu luze baten amaiera da, batetik, bide horretan zehar gizateria bere duintasun eta berdintasunaz jabetuz joan da eta, bestetik, abiagunea da, eskubide horiek gorpuzten eta zehazten joateko.

Milaka urtez iraun duten kulturetan giza eskubideen aitzindaritzat jo daitezkeen erreferentziak ikus ditzakegu, hala nola Hammurabiren Kodea (Babilonia, duela 3.700 urte), Perikles (Grezia, orain 2.500 urte) edo Asoka erregeren ediktuak (India, duela 2.300 urte). Halaz ere, modernotasuna gorpuzten doan heinean gizakiari zor zaizkion eskubideak era guztietako botere eta ahaldunek errespetatu behar dituztela geroz eta argiago ikusten dugu, tirano ororen borondatez gainekoak direlako. Giza eskubideak, egun ulertzen ditugun moduan, ilustrazioaren eta iraultza burgesen umeak dira, familia

edo toki batean jaiotzearen inor beste inor baino gehiago ez dela aldarrikatzen baitute mugimendu horiek. Odol-aristokraziari (“hoberenen gobernu”) kontrajartzen zaio humanitate partekatuaren aristokrazia. Monarkia absolutuen amaiera eta demokrazia burgesen sorrera da.

Garai modernoko lehen formulazioa 1776an egin zen eta Amerikako Estatu Batuen Independentzia Aldarrikapenean agertzen da. Geroxeago, 1789an, frantziar Iraultzak Gizonaren eta Herritarraren Eskubideen Aldarrikapena —denetan ezagunena— plazaratu zuen; egun, herritargo politikoaren ariketatzat hartzen dugunaren hainbat aspektu gauzatzeko eskubidea aldarrikapen horretan jasotzen da: bozka, adierazpen askatasuna, lege aurreko berdintasuna, etab. Nabarmen dezagun bata zein bestea bere garaiko emaitzak direla eta, egiari zor, bertan aintzat hartzen diren eskubideak **gizonarenak** dira, hau da, gizasemearenak bakar-bakarrik.

XIX mendean barrena, burgesiak, iraultza liberaletan garaile gertatu zen klasea zen heinean, bere klase-

interesak babesten zituen sistema politiko ekonomikoa (sistema liberal kapitalista) sendotu zuen. Burgesen aberastasuna eskulanaren esplotazioan oinarrituta zegoenez, langileria hasi zen bere egoera menpekoaz jabetzen. Hainbat mugimendu politiko eta sozial (sozialismoa, bere aldaera erreformista eta iraultzailean, anarkismoa, feminismoa, etab.) ahalegindu ziren egoera hura iraultzen. Haien diskurtsoetako batzuk boterean artikulatu ziren (sozialdemokrazia) eta beste batzuk arrakastarik bildu zuten, mobilizazioari esker (sufragio unibertsala, zortzi orduko lanaldia, etab.).

XX. mendearen hasieran elkarren kontrako bi gertakari izan ziren:

- Errusiar Iraultzaren garaipena: sistema ekonomikoa (kapitalismoa) eta politikoa (liberala) aldaraztea xede duen prozesu politikoak arrakasta izan zuen aurreneko aldia.
- Horren erantzun gisa, faxismoan bukatu zen postura eta mugimendu ultranazionalista zenbaiten sorrera; horien helburua, ideologia sozialistek (eta liberalismoak berak ere) planteatuak zituzten printzipioak zeinahi bidetatik (biolentzia barne) suntsitzea zen. Horrela, faxismoak boterean (Italia, Alemania, Espainia) eskubide indibidual eta kolektiboetako asko murriztu zituen, egonkortasun eta ordena sozialarentzat mehatxua zelakoan.

Mendeari hasiera emateko gerra odoltsua piztu zen (Lehen Mundu Gerra): zortzi milioi hildako eta sei milioi elbarritu. Geroago, 20 eta 30.etan sortutako erregimen totalitarioek, berriz, Historiako izugarrikeriarik latzenetako bat eta Bigarren Mundu Gerra ekarri zituzten. Lehen gerratearen izuak Nazioen Elkartearen sorrera ekarri zuen, akats berberetan osteraz ez amiltzeko ahalegin modura; bigarren gerraren ondotik NBE

gorpuztu zen, “Berrirori horrelakorik ez!” oihu gisa. Gerra krimenez eta genozidioz akusatutako goi mailako agintari nazi eta japoniarren aurka Nurembergen eta Tokion izan ziren auziek gizakienganako errespetua bermatzea premiazkoa zela frogatu zuten, zehatz-mehatz azalduetako eskubide batzuen inguruan adostasun unibertsal moduko bat lortu nahian.

Testuinguru horretan gertatu zen Giza Eskubideen Aldarrikapena, Hitzaurreak dioten bezala, “munduan askatasunaren, justiziaren eta bakearen funtsa, giza familia osatzen dugun kide guztion eskubide berdin eta ezin besterenduzkoak eta duintasun intrintsekoa aintzat hartzea da”, etsi-etsian sinetsita.

Giza eskubideen belaunaldiak

Sorrerako unean solemnitaterik osoz aldarrikatu zen gizaki guzti-guztiok, gizaki izatearren, hainbat eskubideren subjektu garela. Une horretan hasi zen prozesu luzean zehar eskubide horiek garatuz eta zehaztuz etorri dira. Oraino ibilian dabilen bilakaera horrek

giza eskubideen antolamendua ekarri ditu, hiru belaunalditan: Karel Vašák-ek estreinakoz 1979an eraturia eta haietako bakoitza Frantziar Iraultzan aldarrikaturiko balio behinenetako bati loturik: askatasuna, berdintasuna eta senidetasuna.

Lehen belaunaldiko eskubideak

zibil eta politikoak dira eta **askatasunaren** printzipioari lotutakoak. 1948ko Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsalean bildu ziren.

Bigarren belaunaldiko eskubideak,

ekonomiko, sozial eta kulturalak dira eta **berdintasunaren** printzipioari dagozkio. Nazio Batuen Batzar Nagusiak 1966ko abenduaren 16an onetsitako **Eskubide Ekonomiko, Sozial eta Kulturalen Nazioarteko Itunean** (EESKNI) jasoak daude.

Hirugarren belaunaldiko

eskubideak zortzigarren hamarkadan sortu ziren: herrien eskubideak dira eta **elkartasunaren** printzipioari datxekio. Era askotako eskubideak biltzen dira bertan, hala nola, bakea, bizi kalitatea eta bestelakoak.

Argazkia: Freshwater

Soldata herritarra

Aspaldiko partez, herritarrari zor zaizkion eskubideen artean, bizitza duina izatea bermatuko duen diru-kopuru bat jasotzeko eskubidea halakotzat aitortzea eskatzen ari da jende asko. Formulazio eta eduki desberdinak dauden arren, helburu bakar eta bera dute denek: desberdintasunak arintzea eta ondasun komunetan parte izatea.

Oinarrizko errenta unibertsala,

Red Renta Básica sarearen arabera, Estatuak eskubide osoko kide orori ez ezik, gizartean bizi den guztiari (baita ordainaren truk lan egin nahi ez badu ere) ordaindu beharreko diru-sarrerara da, herritargo eskubide gisa, herritar hori behartsu edo aberatsa den kontuan izan gabe edo, bestela adierazteko, subjektuaren bestelako diru-iturriak eta bizikideak aintzat izan gabe.

Herritargoagatiko errenta bermatua

herritar orori zor zaion eskubide unibertsal, subjektibo, indibiduala da, gizakiaren eta, hala dagokionean, elkarbizitza-unitatearen egoera ekonomikoarekin lotua dago, ez dago baldintzatua aurrekontu-baliagarritasunengatik, ezta gizarteratze sozial edota laboraleko jardueretan esku hartzeko obligazioari. Diru-sarrerara horren helburua, pobrezia-mugaren azpitik herritarrik ez izatea da.

Eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak

Eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak (EESK) zehatz-mehatz agertu ziren 1948ko Aldarrikapen Unibertsalean, bertan aitortua baitago gizaki guztiak eskubide-subjektu direla, berdintasunez, eta eskubideak direla duintasunezko bizitza bermatzen duten baldintzak.

Aldarrikapenaren 3. artikulua, hain zuzen, bizitzeko eskubidea xedatzen du. Bizia bermatzen duten baldintzak eskubidetzat hartzea etorriko zen, gerora, bizitza ezinezkoa baita existentzia-baldintza materialak bete ezean. Hori 1966an gertatu zen, Nazio Batuen Batzar Nagusiak 1966ko Eskubide Ekonomiko, Sozial eta Kulturalen Nazioarteko Ituna onetsi zuenean; Itun hori 1976ko urtarilaren 3an sartu zen indarrean.

Bigarren Mundu Gerra amaiturik, "itun keynestarra" izenekoa (John Maynard Keynes ekonomista britainiarra) eraginiko desberdintasunak zuzentzeko, ekonomian botere publikoek esku har dezaketela baitio) gauzatzeko baldintzak bete ziren. Hori, liberalismo ekonomikoaren funtsezko legea –*laissez faire, laissez passer*– biziki eragotzi zuen:

merkatuko ekonomiaren ondoriozko desberdintasunak konpentsatu eta zuzentzeko ardura bereganatzen duelako Estatu indartsuak, berariazko politika ekonomiko eta fiskalak aplikatuz.

Gogoan izan dezagun langileria XIX. mendetik indartzen ari zela etengabe eta, horren emaitzaz, lorpen sozial ugari egin zituela; bestetik, Mendebaldeko gobernu asko komunismoaren beldur zeuden. Bigarren Mundu Gerraren ostean, izan ere, Gerra Hotza izenekoa etorri zen: epe horretan, alde banatan zeuden blokeek elkarri mesfidantzaz eta beldurrez begiratzen zioten eta mundu osoa bereganatzeko lehia bizian jardun zuten. Estatuak kontra-botere moduko bihurtu da: subiranotasun nazionalak aitortzen dion legitimotasunari esker, zerga-sistema birbanatzailea eta enplegu-politikak aplikatuz aurrera doa, ordura arte amets hutsa zen berdintasun sozialerantz eta unibertsaltzat hartutako eskubide sozialetan oinarritutako eredu politikorantz.

Horrek guztiak ongizate estatua gorpuzten du pixkanaka. Eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak (EESK), berez ongizate estatuari eta eskubidezko Estatu sozialari (eskubidezko Estatu liberalaren

gainetikoa, historikoki) dagozkionak omen dira.

Nazioarteko Itunaren arabera, EESK hauek dira:

- Bizi-maila osasuntsua (elikadura, janzkera eta etxebizitza barne)
- Osasuna
- Hezkuntza
- Lana (eskubide sindikalak barne)
- Gizarte Segurantzak
- Bizitza kulturean parte hartzea (kultura, ikerkuntza, etab.)

EESK horien aplikazioa egiazkoa bai, baina teorikoagoa izan da, are gehiago krisi testuinguruetan (lanerako, etxebizitzarako eta antzeko eskubideez ari gara), hauetan behin eta berriz urratu egin delako.

Eskubide horien funtsezko arazoa, ordea, bestelakoa da: **askatasun** alorra gairatuz, **berdintasun**ean sartzen. Gizarte kapitalista batean egiazko berdintasuna ezinezkoa da, sistemaren elikagaia desberdintasuna delako.

Noren ardura da eskubideak bermatzea?

Eskubide bat bermatutzat jotzen da sei baldintza hauek betetzen direnean:

- Eskuragarritasuna: hezkuntzarako eskubidea urratzen da eskolarik ez badago.
- Irisgarritasuna: eskola urrutiegi badago, edo garestiegia bada, edo jende-mota baten eskura bakarrik badago.
- Onargarritasuna: gizarteak eta komunitateak onartua izan

behar du; bertako hizkuntza errespetatzen duelako, adibidez.

- Iraungarritasuna: iraupena bermatua egon behar da.
- Kalitatea: eskola izatea ez da aski, kalitatezko hezkuntza eskaini behar du.
- Parte-hartzea: eskubideen titularrek, zerbitzu eta eskubide horiei dagozkien erabakiak hartzeko aukera izan behar dute.

Estatuei dagokie bertako herritarren eskubideen egikaritzea bermatzea. Dagoeneko estatu guztiek onetsi dute giza

eskubideen tratatu nagusietako bat, gutxienez, eta %80k, hirutik gora; horrek adierazten du obligazio juridikoak ezartzeko, betetzeko eta betearazteko konpromisoa hartu dutela estatuak. Giza eskubideen funtsezko arauetako batzuek, gainera, babes unibertsala dute, nazioarteko ohiturazko zuzenbidearen indarrez.

Nola bermatzen dira eskubideak? Babes juridikoa ematen duten legeekin eta zerga-sistema justuaren bitartez erdietsitako baliabideekin.

Eskubide Ekonomiko, Sozial eta Kulturalen Nazioarteko Ituna

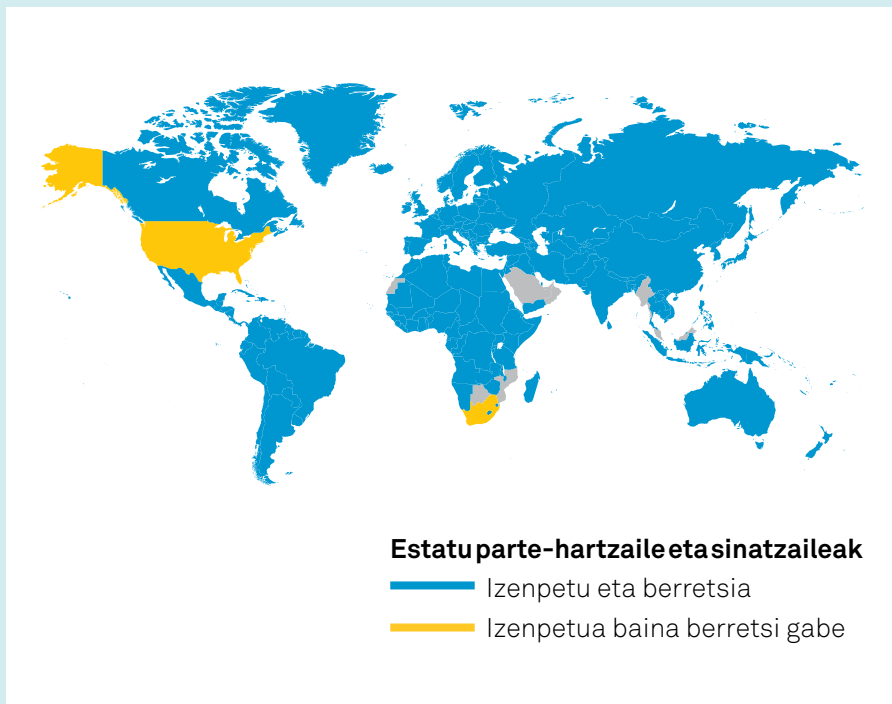
(EESKNI) Nazio Batuen Batzar Nagusiak 1966ko abenduaren 16an onetsi zuen eta 1976ko urtarrilaren 3an indarrean sartu zen. 2008ko abendurako ehun eta hirurogei estatu bertako kide ziren eta beste seik sinatu bai baina ez zuten berretsia. Geroago Palestina sartu da eta Palaos uharte-estatu txikiak berretsi du. Egun, aintzat hartutako herrialdeak 194 direla kontuan izanik, hori ez da proportzio txarra.

Txarrena beste zerbait da: eskubide horiek praktikan betetzea ez dutela bermatzen ez sinadurek, ez berrespenek. Izenpetu duten herrialdeetako bakar batean ere ez dira betetzen herritar guztientzat. Mundu osoko langileen erdiak egunean bi dolar baino gutxiago irabazten du eta ez du inolako kontraturik, ezta inongo babes sozialik ere. 1.100 milioi gizaki goseak jota bizi dira eta ia 2.000 milioi, muturreko pobrezian. NBEak jakinarazi duenez, 300.000 gizakik ez dute bizitokirik. 58 milioi haur dira eskolatu gabeak,

UNESCOren arabera eta, gainera, oso litekeena da horietatik ia %43 (15 milioi neskato eta 10 milioi mutiko) sekula ikasgela batean ez sartzea, egungo joerak horrela jarraitzekotan.

Herrialde askotan ongizate estatua atzeraka ari da baina beste asko-askotan behin ere ez da izan. Ongizate-kondarrez gozatzen ari garen herritarrok

horrek kontsolatuko ote gaitu? Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsaleko printzipioen arabera mundua lortu nahi badugu —gizaki guztien berdintasuna aintzat jotzen hasten dena—, eskubide horiek praktikan unibertsal bihurtzearen alde jardun behar dugu. Gizaki bakar baten eskubideak urratzeak denok urratzen gaitu. Herritargo globalari konpromiso globala zor zaio.

Legeak

Nola ulertu, beraz, eskubideak horren gutxi errespetatzea? Kontua da eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak eskubide zibilez oso bestelako tratamendua hartzen dutela estatuen konstituzioetan. Aurreko belaunaldikoak ez bezala —horiek bete beharrekoak baitira baina, dena den, horrek ez du esan nahi erabat errespetatzen direla: 2013ko abenduan agertutako txosten baten arabera, 180 estatuk eskubide horiek berak ere alde edo moldez urratu egiten dituzte—, EESK zehaztu gabeko asmo gisa agertzen dira, hein handi batean. Espainiako Konstituzioan, adibidez, eskubide zibilak (bozkatzeko, askatasunez adierazteko, etab.) botere publikoek nahitaez bermatu behar dituzten eskubide eta askatasunen kapituluaren kokatu dituzte. Maila txikiagoko lege batek kontraesanik sartzen badu, Epaitegi Konstituzionalaren aurrean salatu egin daiteke. Eskubide sozialak, aldiz, legegileak gogoan hartu behar dituen (“betetzeaz” ez da hitzik esaten) “Politika sozial eta ekonomikoa arautuko duten” printzipioetan jaso dira; bestela esateko, eskubide sozialek berme juridikorik ez dutenez, herritarrak ezin exiji dezake babes judiziala lanpostu, etxebizitza, anbulatorio edo ikastetxea erreklamatzeko garaian.

Badago hor, beste aldetik, gatazka epistemologiko bat, eskuinak ederki maneiatu izan duena betidanik: askatasunaren eta berdintasunaren arteko balizko

dikotomia. Esate baterako, sektore batzuek EESK (etxebizitzarako eskubidea, adibidez) urratzen direla salatzen dutenean, eskubide horren alde aritzea askatasunaren (enpresariaren askatasunaren aurka, kasu honetan) kontra jardutea dela diote gobernu eskuindarrek. Lanarekin ere antzeko zerbait gertatzen da.

Oso litekeena da —halaxe da, izan ere— legeren batek, eskubideak ez bermatzeaz gainera, horien urratzea erraztu eta legeztatzea. Etxebizitzarako eskubidea, adibidez.

- Lurzoruaren Legea (2002): Aznarren Gobernuak emaniko testu horrek dio ez-urbanizagarritzat kalifikatua ez dagoen lurra, berez, urbanizagarria dela; horrela, oinarritzako eskubide batekin espekulazioan aritzeko aukera ematen da. Higiezin burbuilan lege horrek erabateko eragina izan du.
- Hipoteka Legea (1947): ez dago diseinatua etxebizitza eskuratzea errazteko tresnatzat, baliabide eta berariazko ezagutza ugari duten pertsonen mesede egiteko baizik. Kolektibo itzelak bazterturik kondenatzen ditu, atzerapenagatiko interes larriak eta antzeko neurriak xedatuta: kasuren batean, egun bakar bat atzeratzeak zorra 100 eurotan gehitzea dakar. Horri aspektu fiskalak gehitu behar zaizkio: hipotekagatiko exekuzioei Gobernuak etekinak ateratzen dizkie.

Ez dezagun espero, beraz, gure eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak errespetatzea, harik eta konstituzioetan zehatz-mehatz jasoak agertu arte; auzi horietan (etxetik kanporatzearekin loturiko kasuren batean) nazioarteko erakundeetara inoiz garaipen txiki bat ekarri du, baina...

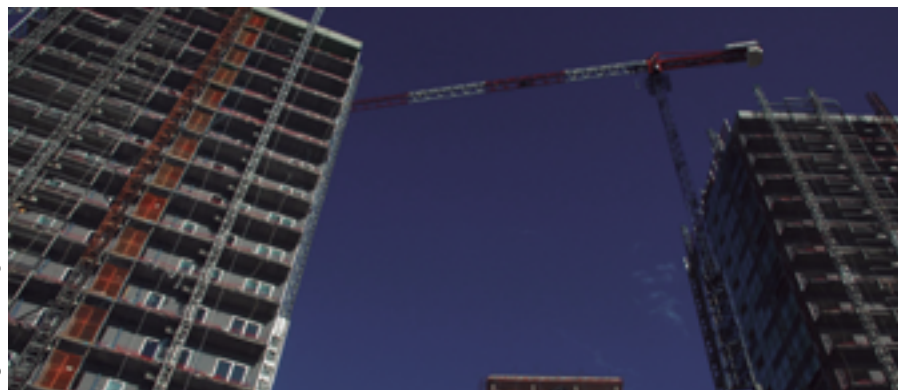
Baliabide ekonomikoak

Argazkia: Portal del Sur

Zergak ordaintzea beharrezkoa da, herritarren eskubideak, aukera-berdintasuna eta kohesio soziala egia izatea bermatuko duten politikak eta kalitatezko zerbitzuak finantzatzeko. Eta horrela izateko, ezinbestekoa da zergak bidezkoak izatea (nork bere gaitasunaren arabera ordaintzea), erakundeak eta prozesuak gardenak izatea eta zergak era egokian baliatzea, eraginkortasunez, kalitatez eta gardentasunez; eta, noski, gaizki erabiltzen direnean, legezko mekanismoek irmoki zuzentzea.

Zerga sistemak balio du dirua biltzeko eta banatzeko, eta ez da inozoa: nora zuzentzen den, desberdintasunak arindu edo areagotuko ditu. Oxfam Intermón-ek zerga-justiziari buruz eginiko *Tanto tienes, ¿tanto pagas?* izeneko txostenean honela irakurtzen dugu: “Biltze sistema justua izango da baldin eta banatze sistema justua bada eta, gainera, gastu politikak inbertsioa eraginkortasunez egiten badu doako eta kalitatezko zerbitzu publiko unibertsalean, enpleguaren sustapenean eta beharrezkoak diren azpiegiturak hornitzean”.

Argazkia: Joan Ggk

Ezinbesteko hamar aldaketa, zerga erreforma zuzena izateko

1. Zerga politikak desberdintasunari aurka egin behar dio alderdi-interesen gainetik, gizarte justuago eta zuzenagoa izan dadin laguntzeko.
2. Kalitatezko zerbitzu publikoak eta aukera-berdintasuna bermatuko dituen gizarte-eredua finantzatu ahal izateko adina zerga bildu behar da.
3. Zerga iruzurrari “zero tolerantzia” aplikatu behar zaio; iruzurgilea zigorrik gabe irtetea galaraziko duten neurriak hartu behar dira.
4. Paradisu fiskaletako opakutasuna eta pribilegioak desagertu behar dira.
5. Zerga gehiago biltzea ezin da izan klase ertainetako enpresen eta behartsuenen ahalagin fiskala handitzea. Gehiago daukanak gehiago ordaindu behar du.
6. Enpresek eta herritarrek, denek ordaindu behar dituzte zergak beren gaitasun eta beren jardueraren ekonomikoaren arabera, pribilegioren eta salbuespenen gabe.
7. Ondasun handiek eta kapital-errentek hein handiago batean ordaindu behar dute, soldaten eta kontsumoaren gaineko presioa arindu ahal izateko.
8. Zerga sistemak progresibo eta zuzena izan behar du bere osotasunean, bakan batzuen interesen mesedetarako neurriak izan gabe.
9. Onura fiskalak salbuespen izan behar du; horrenbestez, egiazko balio iraunkorra (kalitadedun

enplegu berriak sortzea, adibidez) sortzeko aukera ematen badute bakar-bakarrik aplikatu ahal izango da.

10. Zerga politika egokia eratzeko, beharrezkoa da eztabaida publikoa, irekia, gardena, herritarrek esku hartzen dutelarik.

(Oxfam Intermón-en 35. txostena: *Tanto tienes, ¿tanto pagas?*).

Argazkia: Oxfam Intermón

Zerga-sistema batek, lanaren eta kontsumoaren errentan sostengatzen bada (aberastasuna zergatu ordez), iruzurraren eta kapital-ihesaren kontra eraginkortasunez borrokatzen ez badu, zergak printzipioz daukan

izaera alderantzten du, gutxien daukatenei gehiago ordaintzen dutelako. Zergak birbanatzean zeharkakoek sekulako eragina dute, gastuekin lotuak baitaude —eta ez zergadunak dauzkan ondasunekin—; gastu horietako

batzuk dira oinarri-oinarritzko premiei dagozkienak, hala nola elikadura, etxebizitza eta kultura. Esate baterako, premiazko produktuen —elkadura, botikak, etab.— BEZ altxatzen bada, erosten duten pertsona guztiek berdintasunez ordaintzen dute zerga, langabe izan edo multinazional bateko presidentea izan. Beste elementu adierazgarri bat da zerga-arintzea edo kentzea noren eta zeren mesedetakoa den. Zerga politika baten egiazko norabidea aspektu bi horiek definitzen dute, ez arduradunen prentsaurreko edo adierazpenek.

Hirugarren hanka: zergak ordaintzeko obligazioa duen edonori, salbuespenik gabe (errenta altuenak dituztenei, bereziki), ordainarazteko gaitasuna, iruzurraren eta kapital ihesaren kontrako neurri eraginkorrak aplikatuz.

Deskribatu dugun zerga sistema espainola omen da: horretan,

Argazkia: La Moncloa Gobierno de España

Estatua finantzatzeko dutenak langileria, batik bat, eta herritar guztiak dira, kontsumoa zamatzen duten zeharkako zergei esker. Horrela erakusten du Oxfam Intermón-ek eginiko txosten horretako datu eskandalagarri batek: enpresa handiek baino ia 50 aldiz gehiago ordaintzen diote familiek Estatuko altxorrari. PFEZ, BEZ eta Zerga Berezien biltzaile likidoaren %80 osatzen dutenez, Sozietateen gaineko Zergari %20 bakarrik utzita; oraingo krisiak %20 hori %12raino jaitsi du 2008 urtetik hona.

Kapital errenta eta irabaziak –erraldioak direnean, batik bat– askoz ere gutxiago ordaintzea errazten duten finantza-baliabideetatik bideratzen direnez, aitortzen den errentak ez du egiaz adierazten aitorleak nolako gaitasun ekonomikoa daukan. Baliabide horietako batek, kapital aldakorrek inbertsio-sozietateak (KAIS; espainolez, SICAV) alegia, kapital horien jabeek etekinen %1 egatik bakarrik ordaintzea ahalbidetzen dute: normalean, kapital errenta baten tributazioa %27 da eta enpresa baten etekinarena, %30. Espainian, lanegatik erdietsitako irabazien Burtan lortutakoek, adibidez, baino zerga handiagoak ordaintzen dituzte.

Horri erantsi behar zaio sistemak enpresa handiei zergak arintzeko eta kentzeko ematen dizkien aukera ugariak, era askotakoak. Aipatutako *Tanto tienes, ¿tanto pagas?* txostenaren arabera, 2011 urtean, Ibex35-eko hamar enpresa handienek Sozietateen gaineko Zergatik 10.211 milioi euro (zergen aurretik, erdietsi zituzten 34.036 milioi euroren %30, alegia) ordaindu beharko zituzten arren, 5.796 milioi baino ez zuten ordaindu (zerga-oinarriaren %18, kasik). Gainerako 4.415 milioi euro horiek (Estatuko Administrazioak osasunara 2014an bideratutako aurrekontu osoa baino gehiago) bidean geratu zen, zerga-kenketa

Argazkia: The Real Duluoz

eta kontabilitate-estrategia ugariei esker.

Krisian ardura larriena izan dutenak finantza-erakunde handiak izan dira eta krisia gehien nozitzen dutenak, berriz, herritarrek; halaz ere, krisialdiari aurre egiteko onetsi diren neurriak norabide berean joan dira: desberdintasuna areagotzea, herritarren kaltean. Lan merkatuaren erreformak enpresaren aldeko gauza batzuk errazten ditu, hala nola langileak kaleratzea, gutxiengo soldata jaitea, langabeziagatik prestazioak merkatzea... 2011ko apirilean Gobernu espainiarrak multinazionalen langile-kopurua mantentzea eta zerga-beherapen itzelak egitea lotzeari utzi zion. Handik lau hilabetera, Telefónica-k 8.500 langile kaleratzeko asmoa plazaratu zuen. Aurreko urtean espainiar multinazional horrek, galerak izan ordez, enpresa espainiar batek sekula erdietsi dituen irabaziak eskuratu zituen: 10.167 milioi euro, alegia. "Joan den urtarilean Rajoy presidenteak iragarri zuen 2014an Espainia krisia atzean utziko zuela. Kimu berriak ikusten omen dira. Kreditua enpresa erraldioetara iristen da eta Bill Gates-ek berak Espainian inbertsioak egin ditu. Egun horretan bertan 4,7 milioi pertsona langabeziako ilaran

daude, bederatzi milioi ezin dute ordaindu argi erreziboa eta 15 urtetik gorako herritar espainiarren erdiak arazoak ditu janaria, arropa edota botikak erosteko". (Daniel Montero, in *Gobernar para las élites*, 2013, 14. orr.).

2010eko ekainean eta 2012ko irailean BEZ igotzeak zerga bost puntutan garestitu dute, hiru urtean. 2010 urtean ere astundu zen aurrezki-errenten zama PFEZ zergan. Azkenean, 2011 urtearen kondarrean onetsi eta 2013an erreal bihurtu zen erreformak (behin-behinekoa, hasieran, bi urterako eman zelako, baina 2014ra ere hedatu da) lanaren gaineko zergak astuntzea ekarri zuen.

Espainian sekulako zerga-iruzurra dago (eta sekulako permisibitatea, horretarako), beti bezala. Berez delitua delako zifrak eskuratzea zaila bada ere, Ogasun Ministerioak Teknikarien Sindikatuaren iritziz, Espainian zergen ihesa 59.500 milioi eurokoa da, ezkutuko ekonomiaren eta iruzur fiskalaren aurkako borrokan aritzeko asmorik ez dagoelako. Kopuru hori 57.000 milioi euro baino handiagoa da, hots, 2014 urtean erkidego guztiek eta Administrazio zentralak osasun alorrera bideratu dutena baino gehiago eta iruzur laborekoak (ordaintzen ez diren lan-

Argazkia: Clara

kotizaziokoak) omen diren 30.370 milioi horien halako bi.

Ordaindu gabeko zergen %72 (ia 43.000 milioi euro) enpresa eta ondare handiei dagokie eta gainerako %28 (16.500 milioi inguru), berriz, pyme, autonomo eta partikularren iruzurrekoa da. Enpresa eta ondare handien iruzurra Espainiak (%0,7ko helburua beteko balu, hots, 7.000 milioi euro) garapenerako kooperaziora bideratu beharko lukeena baino sei aldiz handiagoa da.

Hori guztia gutxi izaki edo, hortxe dira paradisu fiskalak, aberats- aberatsen ondasunak ezartzeko linbo antzeko horiek; horiei esker ateratzen diete etekina dirutsuek herri-ondasunei, bertan ezertxo ere edo, gutxienez, dagokien neurrian jarri gabe. Gobernuen eta nazioarteko erakundeen borondate oneko adierazpenak gorabehera, paradisu fiskal horietan 21 - 32 bilioi dolar daude ezkutaturik, hau da, AEB eta Japoniako BPG osoa Oxfam-Intermón-en txostenaren arabera; bestetik, Suitzako Banku Zentraleko iturriak aipatuz, 2013 urtean espainiarrek 80.000 inguru milioi euro Suitzan zeuzkaten ezkutupean sarturik.

Espainian, Ibex35-eko 35 enpresetatik 33k paradisu fiskaletan zuzeneko filialak dauzkate (beren jarduera nagusiarekin loturarik ez dutenak, jakina) eta joera hori areagotzen ari da, krisialdi honetan. Paradisu fiskaltzat hartutako estatuen zerrenda murriztuz doa, herrialde horiek hala segitzen duten arren. Aipatutako txostenak dioenez, 2010 urtetik hona Panama, Bermudak, Monako eta, arestian, kanaleko britainiar uharteak (Jersey, Guernesey, Man Uharteak) ezin ditu paradisutzat hartu Zerga Agentziak (1998an sortu zen zerrenda horretan Suitza behin ere ez da agertu). Hori, beste hitz batzuetan, herrialde horietan diharduten filialak dituzten enpresa espainiarrentzat baldintzak sortzea da.

Praktika horiek egingaitzagoak lirateke sistema gardenago batean baina Espainian herritar batek benetan zenbat zerga ordaintzen dituen edo zerga-neurri batek nolako eragina duen zergapeko horrengan, informazio hori ez dago eskuragarri ofizialki.

Fiskalitatearen beste alderdian (birbanatzeko gaitasunean) ez dago albiste hoberik

guretzat. Zergen eragin hori ematen du zergen aurreko errenten desberdintasunaren eta zergen ondoko errenten desberdintasunaren aldeak. Espainiako zerga sistemak (zergak eta prestazioak hartuta) desberdintasuna arintzeko eragin txikienetakoa du Europar Batasunean. Espainiak 2012 urtean ohorezko domina irabazi zuen, Letoniaren ondotik, desberdintasun handieneko estatu europarra izateagatik.

Emilio Ontiveros ekonomistak *Gobernar para las élites* idazlanean azaltzen duen bezala, “zerga-politika murriztaileak aplikatzeak errenta txikieneko familietan jarduera ekonomikoa eta enplegua areago ahultzea ekarri du eta, ondorioz, familia horien ongizate maila hondatu du”.

Gizartearen parte handi bat etsi-etsitua dago, zerga-sistemaren injustizia nabarmena baita: defizit alorreko helburuei aurre egiteko, herritarrari ahalegin handiagoa egin dezan exijitzen zaiolako, ahalegin hori egitearen truk, onuradun izan beharko litzatekeen herri-politiketan murrizketak aplikatzen zaizkiolako eta, noski, herri-dirua lapurtuz, sistemaz abusatzen dutenen aurka jarduera irmorik ez dagoelako. Zerga alorreko arauak aberatsenen mesedetan diseinatuak daudeneko iritzia hedatua dago herritarren artean. (*Tanto tienes, ¿tanto pagas?*)

2. Ongizate estatuaren goratze eta amiltzea

Bigarren Mundu Gerraren amaieraren eta zazpigarren hamarkadaren artean, Mendebaldeko herrialde gehienak (europar ereduaren eta amerikar ereduaren arteko aldeak izugarriak baziren ere) egundoko ongizate mailara iritsi ziren. “Adostasun keynesiar” izenekoari esker, klase-privilegio batzuk unibertsal bihurtzeko modukotzat hartzen hasi ziren. Ongizate estatuaren klase ertainen unea zen, herrialde denetan berdin-berdin garatu ez zen arren. Europa hegoaldeko estatuetan (diktadurapean egon ziren Espainia, Grezia eta Italia, adibidez) ongizate estatuaren hedapena ahulagoa eta mantsoagoa izan zen.

Panorama berri horrek – erabateko enpleguak eta ongizate iraunkorrak— lana/kapitala indarren erlazioa aldarazi zuen, biak orekatuz, baina laster etorri ziren erreakzioak. Hirurogeita hamargarrenetan barrena prestatu zen iraultza kontserbatzaileak gailurra jo zuen hamarkadaren amaieran, Britainia Handian Margaret Thatcher eta Ronald Reagan Estatu Batuetan buruzagi ipini zirenean.

Petrolioaren 1974ko krisia aitzakia hartuta, kapitalismoa Chicagoko Eskolako ekonomisten eraginpean bestela antolatu

zen; tekniko haiek beren teoriak lehenago ere jarriak zituzten martxan Txilen, Pinochetekin (*La doctrina del shock* dokumentalak zehaztasun osoz azaltzen du). Adostasun keynesiarraren ondotik Washingongo adostasuna etorri zen (izena zortzigarren hamarkada amaieran ezarri zitzaion), Thatcher eta Reaganek beren agendan zekartzaten politika ekonomikoak, alegia: zergak eta gastu soziala jaistea, botere guztia merkatuaren eskuetan uztea, ekimen pribatuarentzat askatasun osoa eta sektore publikoaren jarduerari murrizketak, behin eta berriz. Horrek ekarri zuen ongizatearen eraispena eta Estatuaren ahultze izugarria, bi buruzagien iritziz Estatu baitzen egiazko problema, ez konponbidea.

Dogma berri bat hedatu zen orduan: publikotasunak esan nahi du dirua alferrik xahutzea, eraginkortasunik gabe; pribatutasunak gestio egokia eta eraginkortasuna bermatzen du. Horrek makina bat enpresa eta zerbitzu publikoren pribatizazioa ekarri zuen eta Estatuak nahitaez bermatu beharreko eskubideekin loturiko zerbitzu publikotzat jotzen zena (osasuna, ura, energia) merkantzia bihurtu zuen. “Estatua arazoa da, merkatua konponbidea”: axioma horren praktika politikoa jartzearen ondorioa izan zen hura.

Bestela adierazteko: denena zena jabetza pribatuko ondasuna bihurtu zen (esku pribatuetara entregatu aurretik, zorrak kentzen zitzaizkion ondasun hari, beharrezkoa zenean); horrek ondorioztatu zuen pobretze kolektiboa eta, batez ere, lehentasunen aldatze kopernikarra: helburua ez da zerbitzua ematea, ahalik eta etekin handiena ateratzea baizik. Estatuaren eginkizuna arras aldatu zen: herritarren eskubideen bermatzaile izatetik merkatuetan trabak ez izatearen arduradun bilakatu zen.

Neoliberalismoaren garaipena izan zen hura, politikoa dena ekonomikoa denaren menpean jartzea, Estatu merkatuaren pean, herritarren eskubideak gizaki bakan batzuen negozioen azpian. Pertsonari herritartasun politikoa erauzi zaio, herritartasun ekonomikoaren mesedetan eta hau, geroago Saskia Sassen-ek esango zuen bezala, korporazio erraldoiek ia bakarrik edukiko zuten. Guztien ongia, publikoaren espazioa... geroz eta txikiago bihurtzen ari zen. “Gobernuak merkatuaren —beraz, botere ekonomikoaren— eskakizunen menpean jartzeak demokrazia haustea eta herritarrek soberanotasunik galtzea dakar”. (Pepe Montalvá. “Trabajo digno para una sociedad decente”. *Cuadernos HOAC*, 9 zk.)

3. Eskubideak usteltzean

Espainiar Konstituzioa:

Espainiar guztiek bizitoki duin eta egokia izateko eskubidea dute. Herri-aginteei beharrezko baldintzak sustatuko dituzte eta eskubide hori gauzatzeko behar diren arauak xedatuko dituzte, lurzorua erabilera interes orokorraren arabera arautuz espekulazioa galarazteko.

EESKNI:

Itun honetako parte diren Estatuak aintzat jotzen dute edonork, bere buruarentzat eta bere familiarentzat bizi maila egokia izateko (hau da, elikadura, arropa eta **bizitokia egokia**) eta bizi baldintzak etengabe hobetzen joateko duen eskubidea. Eskubide hau egia izan dadin, Estatu sinatzaileek beharrezko neurriak hartuko dituzte; horretarako, adostasun librean oinarrituriko nazioarteko elkarlanaren funtsezko garrantzia aintzat hartzen dute. (Art. 11.1)

Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala:

Pertsona orok du bizimodu egokia izateko eskubidea, bai berari eta bai bere familiari osasuna eta ongi izatea bermatuko diena, eta batez ere janaria, jantziak, **bizitokia**, mediku sorospena eta gizarte-zerbitzuak; baita lanik eza, gaixotasuna, elbarritasuna, alarguntasuna, zahartzaroa edo bizibidea nahi gabe galtzeko beste kasuren bat gertatzen denerako aseguruia izateko eskubidea ere. (25.1 art.)

Etxebizitza duina izateko eskubidea

Etxebizitzarako eskubide alorreko NBEko kontalari bereziak, 2012 urtearen inguruko txostenean, Estatu espainiarra nabarmendu zuen okerreko politikaren adibidetzat: "(politika horrek) hondamendia ekarri die ehun milaka herritarri, 2007 urtetik eginarazi diren 400.000 hipoteka-exekuzioen ondorioz". Botere Judizialaren Kontseilu Nagusiaren datuen arabera, 2008an (krisialdiaren lehen urtean) Espainian 26.748 nahitaezko etxehuste betearazi ziren; hurrengo urteetan kopuru hori handituz etorri delarik, 2012 urtean 70.257 izan dira kanporatzeak. Kontuan izan kopuru horretan "jakinarazpen eta bahiketa-zerbitzu arruntak" batzordeek egiten dituztenak bakarrik sartzen direla (funtzionario judizial, polizia eta sarraileak); ez, ordea, "zerbitzu arruntik" ez dagoen herrietan, epaitegiek betearazitakoak.

Politika horiek ez dituzte aldarazi ez NBEko kontalari bereziaren salaketak, ez zifra larriek ere:

2013ko lehen sei hilabeteetan 19.567 etxebizitza hipotekaturen entrega judizial egin ziren, 2012 osoan 23.774 izan zirelarik. 2013 urtearen lehen erdian beren ohiko bizitokitik 15.451 familia kaleratu zituen botereak; 2012 osoan, berriz, 19.335. (Gogoan izateko: Espainian 3.440.000 etxebizitza omen daude hutsik).

Giza eskubideen alde diharduten erakunde batzuek (Nazioarteko Amnistia, besteak beste) salatu dutenez, beharturiko etxehusteak (berez, Giza Eskubideen eta Nazioarteko Zuzenbidearen urraketa izaki), dagozkien bermeak gabe egin ohi dira:

1. Aurretiaz, eraginiko pertsonen baldintzez kontsulta egin gabe.
2. Etxea hutsarazteko bidezko epea jartzea.
3. Erabakitze prozesuan eraginiko pertsonak ere parte hartu behar dute.
4. Kanporaketa eginarazten duten pertsonak identifikatzea.
5. Bitarteko judizialak eskaintzea, epaitegien aurrean helegiterik jarri ahal izateko.

Argazkia: Daniel Torrejón

Espainiar Konstituzioa:

Espainiar guztiek lan egiteko betebeharra eta lan egiteko eskubidea dituzte, baita ere lanbide edo ogibidea askatasunez aukeratzeko eskubidea, lanaren bitartez mailaz igotzekoa, eta norberaren eta norbere familiaren beharrei aurre egiteko behar beste ordainsaria izatekoa, sexu-arrazoiarengatik bereizkeriarik inoiz egin gabe. (35.1 art.)

EESKNI:

Itun honetako parte diren Estatuak aintzat jotzen dute lan egiteko eskubidea; bertan sartzen da edonork, bere buruaren eta familiaren bizimodua irabazteko, askatasunez aukeratu edo onartutako lanaren bitartez. Eskubide hau egia izan dadin, Estatu sinatzaileek beharrezko neurriak hartuko dituzte. (6.1 art.)

Itun honetako parte diren Estatuak aintzat jotzen dute lana baldintza bidezko eta gogo-betegarrian egiteko eskubidea. (7 art.)

Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala:

Pertsona orok du lan egiteko eskubidea, lana aukeratzekoa, lan baldintza bidezkoak eta egokiak izatekoa, eta langabeziaren aurkako laguntza jasotzekoa. (23.1 art.)

Enplegua eta soldata izateko eskubidea

Globalizazioak deslokalizazio industrialeko prozesuak biziki sustatu ditu eta, ondorioz, langabezi tasak handitu dira eta ongizate estatuak igartzen zuen erabateko enplegua urrundu da. André Gorz filosofoak fenomeno hori “Mendebaldeko herrialdeetan lan-harremanak feudalismora itzultzea” dela esan du, bertan lan-eskua prekarioago bihurtzen ari delako periferiako herrialdeetako lan-esku merkearekin lehiatu ahal izateko, nonbait. Lortu, gainera, horixe lortzen ari omen da. Horren ondorioz, aspaldi honetan azpitik berdintzen ari dira lan-baldintzak eta soldatak.

Lan-baldintza jasangaitzek lan-istripu izugarriak sortarazi dituzte han-hemenka: horren adibidea da Bangladeshen, 2012ko azaroan gertatutako triskantzan hil ziren langileak, ehunka. Mexiko, Karibe eta Erdialdeko Amerikako lantegi piratak *sweat shops* izenez (izerdi-lantegiak) ezagutzen dira.

Wal-Mart, McDonald's eta antzeko korporazio eskergetako langileek aresti arte ez dute izan sindikatuetan sartzeko eskubiderik; Malasiako Gobernuak elektronika sektorea *unions free* izendatu zuen (sindikaturik gabekoa).

Espainian desberdintasuna da gehien hazi dena eta gehien hazten ari dena. Balioen Merkatuaren Batzorde Nazionalaren 2012ko

txostenaren arabera, Burtsan kotizatzen duten enpresetako goi-zuzendariak urte horretan batez beste 474.000 euroko soldata jaso zuten (2011 urtean baino %1,6 gehiago), hots, lanbide arteko gutxieneko soldataren 53 halako (8.979,63 euro, 2011n). Hori, joera orokorra erakusten duten azterlanetako bat baizik ez zen eta, gainera, labur geratu omen dira: Espainiako Bankuak 2014ko otsailean igartzen zuenez, estatistikek adierazten dutena baino larriagoa izan liteke desberdintasuna.

Soldatak eta eskubideak biziki urritu direnez, lanean aritzeak gaur ez gaitu pobreziatik babesten; horri “pobrezia laboral” deritzo eta, dagoeneko, horren tasa %10,7tik (2007an) %12,7ra igo zen (2012an). Langileria proletariotzatik “prekariotzara” (horrela esaten zaio lan-munduaren egungo egoerari) igarotzen ari da.

Hona bereizgarrietako bat: Ipar Atlantikoaz alde bietara, sekula lan finkorik ez daukan laneko populazioaren proportzioa gehituz doa etengabe, enpresa batetik beste batera (eta, areago, lanbide batetik beste batera) doala. Gizarte segurantzarako ekarpenak eta langileen soldatak kontratu finkoenak baino askoz txikiagoak eta prestazioak biziki mugatuagoak direnez, horiexek dira kontratu gogokoenak enpresarioentzat, oro har. Estatu Batuetan laneko populazio osoaren %30era iristen dira horrelakoak; Europar

Argazkia: Lelebleem

Batasunean ere, antzeko zerbait. Espainian, 2013an, 269.500 kontratu mugagabe galdu ziren baina beste 81.300 pertsonak behin-behineko kontratuak sinatu zituzten.

Prekarizazioak langileengan ez ezik, gizarte osoan ere du eragina: soldata txikiek eskakizuna mantsotu egiten dute: gaur zapata parearen erostetik ez badut, horiek saltzen dituenak ezingo du bizikleta ekarri; hori salduko diona nekez joango da zinemara eta bizikletagileak ezingo die lanpostu guztiei eutsi, etab. Eta gurpil zoro horrek biraka segitzen du. Behin-behineko kontratuek eta baldintza prekarioez osatutakoek (ugaltzen ari diren bakarrak) Gizarte Segurantzaren pobretu egiten dute, horien kotizazioak askoz ere txikiagoak direlako eta, gainera, iraunkortasun laburragoak. Vicenç Navarro idazleak dioen bezala, "... nabarmentzekoa da, trantsizio demografikoak Gizarte Segurantzaren inakzioa kaltegarriaz ohartarazi ziguten ekonomista neoliberal berberak orain Gizarte Segurantzaren finantza bideak suntsitzen ari diren politiken alde egiten ari dira. Horrelaxe da."

Espainiako Barometro Sozialak dioenez, 2008 urtetik honantz lan-alorraren eboluzioak —bai enplegurako irispideari, bai lan-baldintzei dagokienez—, "atzerakada jarraitua erakusten du: indizearen amiltze larriena 2009an gertatu zen (%-15,6) eta 2012an beste atzerapauso latz bat gertatu zen (%-12,6). Lehen unean, ondorio behinena etxegintza sektorean gizonezkoen lanpostuak galtze nabarmena izan zen; bigarrenetan, lan-erreformaren inakzioa kaltegarria argi eta garbi erakusten duen endekapen orokorra."

Espainiako Gobernuak 2012an jarri zuen martxan arazoaren konponbide gisara ("gizateriaren historian aurrerapausorik handiena", esan zuen Ana Botella Madrilgo alkatea) baina ez dirudi ezer konpondu duenik: indarrean

Argazkia: Chema Sanz

sartu eta, aurreneko bi urteetan, soldatak batez beste %10 jaitsi dira, hirugarren Jarraipenaren Behategiaren arabera. Lanbide arteko gutxieneko soldata 2013an izoztu egin zen 9.034,20 euroko muga (urtean: 645,30 euroko 14 ordainsari). Hori legezko gutxienekoa den arren, 2014 erdialdean Galizia, Aragoa eta beste hainbat eskualdetan lanean zebiltzan pertsonen %30ek ez zuten hori ere kobratzen eta Espainiako panorama orokorra ez zen politagoa. Langabezi tasa altuegiak eta miseriako soldata horiek dira Estatu espainiarrean hiru milioi pertsonak gutxieneko iraupena bermaturik ez izatearen arrazoietakoz batzuk: langile horien hileko diru-sarrerak 300 euro ingurukoak dira, Espainiako Barometro Sozialak dioenez. Era berean, horrek argitzen du lau espainiarretako bat pobreziaren ertzean edo baztertze sozialeko arriskuan egotea, Oxfam-Intermón-en *Crisis, desigualdad y pobreza* txostenaren arabera.

Baina hori ez da urritu den bakarra; langabeziari dagozkion zifren hobekuntza epela lan-baldintzen prekario bihurtzearen ondorez dira: lanaldi partzialeko kontratuak eta heziketa eta ikasketakoak ugaltu egin dira, tamaina

handieneko enpresetan, batik bat; 2013ko urtariletik azarora arte sinatu ziren mugagabe kontratuak %22,5 gutxiago izan ziren. Atzerapauso nabarmena: erreforma honek, praktikan, negozio kolektiboa suntsitu egin du, lan-harremanetako desberdintasunaren kontrapisu garrantzitsu bat eta langilearen hamarkada askotako borroka deuseztaturik.

Erreforma horrek, gainera, desberdintasuna areagotu egin du: iazkoan, IBEX 42 taldeko enpresek, batera, 18.500 milioi euro irabazi zituzten, hots, 2012an baino ia %58 gehiago. Horregatik agian, Bilbon 2014ko matxoan eginiko *Global Forum Spain* elkarretaratzean, azken urteotan martxan jarritako erreformak goraipatu zituzten IBEX 35 taldeko enpresa batzuetako goizuzendariek: "(erreforma horiek) aski ez badira ere, herrialdea amildegitik urrundu dute eta — herritar gehien-gehienek oraino atzematen ez duten arren — gure enpresak nabaritzen ari diren berpizkundearen oinarriak finkatu dituzte".

Halako batean halaxe esan zuen *General Electric* firmako zuzendari exekutiboak: "Lehiatu ahal izateko, limoiak ondo estutu behar dira".

Espainiar Konstituzioa:

1. Osasuna zaintzeko eskubidea aintzat hartzen da.
2. Botere publikoei dagokie herri-osasuna antolatu eta babestea, bai prebentziozko neurrien bidez, bai zerbitzuen bidez. (43. art.)

EESKNI:

1. Itun honetan parte hartzen duten Estatuak aitortzen dute herritar guztiek dutela osasun fisiko eta mentalaz ahalik eta hobekien gozatzeko eskubidea.

2. Eskubide horren erabateko egikaritzea bermatze aldera, Itun honetan parte hartzen duten Estatuak hartu beharko dituzten neurrien artean, hurrengoak izango dira:

(...)

- d) Gaixotasunik nozitzekotan, herritar denei osasun zerbitzuak eta artapena bermatuko dituzten baldintzak sortzea. (12. art.)

Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala:

Pertsona orok du bizimodu egokia izateko eskubidea, bai berari eta bai bere familiari osasuna eta ongi izatea bermatuko diona, eta batez ere janaria, jantziak, bizitokia, mediku sorospena eta gizarte-zerbitzuak (25. art.)

Osasunerako eskubidea

Osasun-estaldura unibertsaltzat hartua izango bada, hiru baldintza bete behar ditu: populazio osoa, zerbitzu guztiak (edo gehienak, oinarrizko guzti-guztiak beharrezkoak izaki) eta doakotasuna. Krisiaren diskurtsoagatik martxan jarritako politikak kontrako norabidean doaz eta hiru abiadurako sistemara gakartzate:

- **Aberatsek:** zerbitzu guztiak.
- **Klase ertainekoek:** zerbitzu asko.
- **Behartsuek:** osasun-paketeak.

Osasunaren pribatizazio progresiboak bestelako patroiairen sarrera erakusten digu: osasuna eskubide izatetik negozio bilakatzen ari da eta, ondorioz, gizakiok eskubide-hartzekodun izatetik bezero izatera pasatzen ari gara. Hornitzaile publikoen xede-burua bezeroaren osasuna eta ongi soziala da; giza eta teknika baliabideek helburu hori betetzeko balio dute. Hornitzaile pribatuen helburua enpresa-etekinak ahalik eta handienak izatea da; pazientearen osasuna eta ongi soziala bitarteko hutsak dira, ez besterik.

Osasunerako eskubidea izango du ordaindu ahal dezakeenak, dela aseguru pribatu baten bidez, dela

Argazkia: Jacinta Luch

lanean aritzearen, kotizazioa ordaintzen duelako; horrek, kolektibo ahulenen osasunerako eskubidea izugarri mugatzen du.

Pribatizazio-mekanismoek honela funtzionatzen dute:

- Lehen, garrantz handienekoa: zerbitzu publikoak gutxiago finantzatzen dira; horren ondorioz, zerbitzu eskasagoak ematen dituzte eta ospe okerragoa hartzen dute.
- Gaixotasunen kontrola enfatizatzea, pazientearen artapena bazterturik.
- Azpikontratazioak egitea sektore pribatuan.
- Ospitale publikoak alokatu edo saltzea.
- Ospitale publikoei kudeaketa-autonomia ematea.

Argazkia: Popicino

Argazkia: Erwin Morales

The Lancet aldizkari mediko ospetsuak, 2013ko martxoan, Grezia, Espainia eta Portugalen austeritate-politikak eta krisialdi ekonomikoak osasunean izaniko eraginaren inguruko azterlana argitaratu zuen; amaieran honela zioen: “ondorioz, suizidioak eta gaitz infekziosoen agerraldiak geroz eta ohikoagoak dira”. Hilabete batzuk geroago (2013ko ekainean) *British Medical Journal* aldizkarian argitara emaniko beste ikerlan batek ohartarazten zuen austeritateak VIH eta tuberkulosi kasu gehiago sortarazten zituela. Aldizkariaren arabera, Espainian austeritate-neurrien artean aplikatutako murrizketek bertako osasun-sistemaren parte handi batzuen egiazko desagertzea ekar lezakete eta, ondorez, populazioaren osasunaren kalte nabarmena.

Madrilgo erkidegoaren osasunaren pribatizatze prozesua biziki adierazgarria izan da; datu gehien eman dituenak, besteak beste, Marea Zuriaren mobilizazio erraldoiei esker eta udalek, sindikatuak, profesionalen elkarteak eta era askotako erakunde sozialek osatutako Osasunaren Behategi Madrildarrari esker. Hirugarren txostenean (2014ko urtarrilekoa), pribatizatze prozesuak osasun publikoaren etengabeko deskapitalizazioa dakarrela salatu zuten: “Ospitale publikoek nozituriko beherakada %16,5ekoa izan da 2013an; horri 2011koa (%9,5) eta 2012koa (%1,5) gehitu behar zaizkio... 2013ko eta 2014ko aurrekontuak murrizketa-bide horretatik datoz (148 eta 130 milioi euro gutxiago osasunarentzat)”. Murrizketek bitarteko materialen (azpiegiturak, ekipamenduak,

material suntsikorra, etab.) eta profesionalen “murrizketa dramatikoak” dakartzate, “haren funtzionamendua arriskutan jarritz”. Behategiaren kalkuluetan, Madrilgo erkidegoko osasunean 3.300 lanpostu publiko baino gehiago galdu dira urtebetean. Horren ondorioetako bat, itxarote-zerrenden luzapena da: kirurgiakoan bakarrik, 2004ko irailean 47.966 paziente zirelarik, 2013ko irailean 70.918raino iritsi ziren (%47,85 gehikuntza), hots, zain zauden pertsonen kopurua eta itxaronaldiak ere, sei hilabetez, areagotu ziren.

Bestetik, neurri hori hartzeko argudiatu dutena —eraginkortasun handiagoa eta gastuen doiketa— gertakariak goitik behera gezurtatu dute: kudeaketa mistora iragan ziren sei ospitaleen aurrekontua, batez beste, %20 areagotu zen (Hegoaldeko Ospitalearena %17,6 eta Vallecaskoarena %24,5), jarduerak eta helburuak ukitu gabe mantendu diren arren.

Madrilgo gobernuak 2014ko apirilean osasuna pribatizatze prozesua amaitutzat eman zuen, Madrilgo Justiziako Goi Epaitegiak emaniko sententzia batek etenda utzi baitzuen. Halaz ere, 2014ko maiatzean, Marea Zuriak salatu zuen osasun alorreko pribatizazioek bere horretan jarraitzen dutela, “ezkutuko estrategien” bidez, hala nola zentro kontzertatuetarako deribazioak eta laborategi publikoen itxiera eta pribatizazioa, etab.

Argazkia: Popicino

Espainiar Konstituzioa:

Botere publikoek familiaren babes sozial, ekonomiko eta juridikoa bermatzen dute. (39. art.)

EESKNI:

Itun honetan parte hartzen duten Estatuak aitortzen dute pertsona orok gizarte segurantzarako eta, areago, gizarte-asegururako eskubidea duela. (9. art.)

Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala:

(...) Pertsona orok du bizimodu egokia izateko eskubidea ... baita lanik eza, gaixotasuna, elbarritasuna, alarguntasuna, zahartzaroa edo bizibidea nahi gabe galtzeko beste kasuren bat gertatzen denerako aseguruia izateko eskubidea ere.

Amek eta haurrek laguntza bereziak jasotzeko eskubidea dute. Haur guztiek, senar-emazteengandik nahiz ezkontzatik kanpo jaiotakoek, gizartearen babes berbera izateko eskubidea dute. (25 art.)

Babes sozialerako eskubidea

Langileriaren borrokak eta gizartearen presioak, hamarka urtez, eskubide sozialen eta laboralen aurrerakada eragin zuten; ondoren, goraka zetorren aberaste orokorrak —ahalegin kolektiboari esker erdietsitakoa— aurrerakada hura etengabea izango zela pentsarazi zigun, baina joera mantsotzen hasi zen zortzigarren hamarkadan eta krisiaren diskurtsoak joeraren alderantztea islatu du. Frantzian, 90.etan, Lionel Jospin lehen ministroak asteko 35 orduko lanaldia ezarri bazuen ere, salbuespen gisa geratu zen, jarraipenik gabe, arau orokorra berresteko.

Gizarte Segurantza sortu zen gaixo zeuden pertsonen, haurdunen, langabeen, lan istripuek eragindakoen, elbarrituen, zaharren eta antzekoen premiak babesteko tresna modura eta, era berean, seme-alabak zituzten familiei osasun artapena eta laguntza emateko xedez. Baina babes sozialeko neurriak nekez sar daitezke dena merkantzia bihurtzen duen etekin handienaren logika kapitalistan. Beraz, neurri horiek egun diskurtsoetan bakarrik agertzen dira, ez politiketan.

Adiera horretan, pentsioekin gertatzen ari dena adierazgarria da: erretiroa hartzeko adina geroz eta handiagoa izateaz gainera, baldintzak ere egunetik egunera gogortuz doazenez, urtez urte gehiago kotizatu behar da, pentsio txikiagoak eskuratu ahal izateko (pentsiodunen %55ek lanbide arteko gutxieneko soldata baino gutxiago kobratzen du). Horrek ez omen du mugarik, politikoak eta patronalak lan-bizitza luzatzea eskatzen ari direlako beti.

Zahartze demografikoari aurre egin ahal izateko, murrizketa handiagoak egitea ezinbestekoa dela diote, justifikazioa eman nahian; eta zahartze hori larriagoa izango dela 2020 urtetik aurrera, *baby boom* hartan jaiotako belaunaldi ugariak erretiratzera iristean. Gizarte Segurantzaren kutxetan geroz eta diru gutxiago dagoela esaten zaigu; hortaz, dagoen bezala, sistema luzatzea ezinezkoa litzateke epe luzera, amildegian behera ekonomia estatala berarekin eramango zukeelako.

Halaz ere, ekonomista sinesgarri bat baino gehiagok —baita Nobel saridunak ere, Joseph Stiglitz bezala— auzitan jartzen dituzte argudio apokaliptiko horiek eta teoria horren sostengu diren

Argazkia: Bridget Coila

Argazkia: DGTX

datuak berak ere. Espainiar estatuko Gizarte Segurantzaren oinarri diren funts gehienak soldatetatik datoz, parte bat enpresarioak entregatzen du eta beste bat langilearen nominatik kentzen zaio. Arriskurik handiena ez datza populazioaren zahartzean, langabezia itzelean baino. Egoera, gainera, ez da horren larria. Ekonomista neoliberalak urterik urte katastrofea datorrela esaten duten arren, hori ez da iristen. Juan Torres López ekonomistak *Contra la crisis, otra economía y otro modo de vivir* idazlanean azaldu duen bezala igarpen alarmistek jakinarazi digute defizita 1995ean, 2000n, 2005ean, 2010ean eta 2050ean, baina sekula ez dira gorpuztu. Adibidez, 2010ean, Estatuan lau milioi langabetu zirela, 2.383 milioi euroko superabita gertatu zen, azkenean.

Esan digutenez, horren konponbidea, aspalditik kontratatua dugun pentsio “ofiziala” funts pribatuarekin osatzea da, baina hori umore beltzeko kontakizuna da, langabezia gora eta lan-baldintzen kalitatea behera doazen garaioan. Torres López-ek aipatutako liburuan dioenez, funts pribatu horiek “gordailu edo aurrezpen-funts arruntak” dira eta beti izan dituzte eskura zerbait aurrezteko adinako errenta potoloa daukatenean, hots, errentagarriak dira errenta handi-handiak dituztenentzat bakarrik.

Noren mesedetan, ordea? Ekonomista batzuek garai hauek “kasinoko kapitalismokoak” bataiatu dituzte. Kontu jakina da kasinoan noiznahi irabazten duena banka dela, azken finean diru horiek aurreztaileek bankuen eskuetan ipini dituztelako, finantza-merkatuetan inbertsioak egin ditzaten. Bestela esateko, seguruak ere ez dira, merkatu horien fluktuazioen arabera mugitzen direlako.

Segurtasun eta errentagarritasunetik haratago, berriro ere, zerbitzu publikoak pribatizatzea da kontua, herritarren eskubideak merkantzia bihurtzea. Vicenç Navarro-k, Juan Torres-ek eta Alberto Garzón-ek *¿Está en peligro las pensiones públicas? Las preguntas que todos nos hacemos. Las respuestas que siempre nos ocultan* (www.attacpv.org/docs/Pensiones_Attac.pdf) idazlanean azaldu duten bezala, “... baiespen horien atzean dauden ereduak oso elaboratuak daudela esaten zaigu baina, egiari zor, funtsik gabekoak dira. Horien eraginez, egunez egun helarazten zaizkigu mezu katastrofistak herritarra hunkituz doa eta honek, azkenean, hamaikatan entzundakoa sinetsi egiten du.

Diskurtso horiekin erdietsi nahi dutena argi dago: herritarren aurrezkiak bankuek maneiatzea, ez botere publikoek eta aurrezki

hori errentagarritasun pribatuaren ikuspegitik antola dadin, ez belaunaldien arteko elkartasunez edo zuzentasunez.”

Biziki mingarria da **menpekotasun** egoeran dauden herritarrek eta beren senideak jasaten ari diren tratua: 2006 urtean, Espainian Rodríguez Zapatero-ren Gobernuak Autonomia Pertsonala Sustatzeko eta Menpekotasun Egoeran dauden Pertsonak Artatzeko Legea (“Menpetasun Legea” izenez ezaguna) onetsi zen, berebiziko aurrerapen sozial gisa. Haren garapen eta finantzazioa, indarrean sartetik urtebetera, aplikatzen hasi bezain laster, ahuldu egin ziren; Gobernua aldatzeak, ordea, panorama gaiztotu baizik ez zuen egin. Lehen bi aurrekontu orokorrekin menpekotasun-helburuetara bideratutako funtsen %65eraino urritu zuten; oinarri horretan, 2014ko aurrekontuek beste %46 murriztu zuten... Horrek guztiak legea baliogabe utzi du eta, okerrago, eragindako pertsonei (milioitik gora, menpeko eta senideen artean) laguntza lotsagarriak ematen zaizkie edo... bat ere ez.

Argazkia: Big Max Power

Argazkia: Fernando Mafé

Espainiar Konstituzioa:

Edonork du hezkuntzarako eskubidea. Irakaskuntza-askatasuna aintzat jotzen da. (27.1 art.)

EESKNI:

Itun honetako parte diren Estatuak aintzat jotzen dute herritar guztiek hezkuntzarako duten eskubidea. (13.1 art.)

Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala:

Pertsona orok du hezkuntzarako eskubidea. Hezkuntza doakoa izan behar da, oinarritzko eta funtsezko ikasketei dagokienez, bederen. (26.1 art.) 26.1)

Hezkuntzarako eskubidea

2005 eta 2009 urteen artean, Estatuaren aurrekontuetan hezkuntzari zegokion idazpenak %17,9ko igoera (BPGaren %4,3tik %5,07ra) izan zuen, aurreko hamarkadako kopuruak ederki gaituta, Espainiako Barometro Sozialaren arabera, ikerkuntza sozialean berariaz diharduen loé kolektiboak egin zuen egoera sozialaren balioztapen jarraituko proiektua. Krisialdiari aurre egiteko xedez, 2010 urtetik aurrera onetsitako politikek —gastu publikoaren murrizketa oinarria izaki, inbertsio sozialean bereziki eragin zutelarik— sekulako ondorioak izan dituzte hezkuntza alorrean. 2010-11 urtebikoan, Estatuko Gobernuan PSOE zebilela, hezkuntza-aurrekontuaren murrizketa %3,6 izan zen; hurrengo urtean, Gobernuan PP sarturik, %2,7 jaitsi zen, BPGaren %4,76ra iritsita, iturri berberak dioenez. Kontuan izanik 2011 urtetik hona BPG %5 baino gehiago urritu dela, murrizketa are eta larriagoa da, kopuru absolutuetan.

Unibertsitatez bestelako hezkuntza-ikastetxeetan matrikulatu diren ikasleak krisi-urte hauetan %7,7 ugaltu dira. Diru gutxiago ikasle gehiagoren artean banatzean nabaritzen denez, gastua ikasleko %7,8 urritu da (6.457tik 5.951 eurotara jaitsita). Diru-murrizketek irakasleen kopuruan ere eragina izan duenez, irakasle/ikasle ratioa %3,1 igo da, bederatzigarren hamarkadan nagusi zen joera positiboa hautsita.

Azken urteotan eskola-uzteen tasak hobera egin du, %31,9tik (2008) %26,5era (2011) igaro baita, enplegua eskuratzeko eragozpenak areagotzearen ondorioz, gazteen langabezia-tasa %55etik gorakoa izaki 2014ko lehen seihilekoan. Hobekuntza erlatibo horrek Espainiak ranking horretan duen atze-atzealdeko posizioa

(Portugal eta Malta bakarrik daude beheago) ez du aldatu.

Ikasketa unibertsitarioei dagokiela, daturik lotsagarrienetako bat unibertsitate tasen igoera ikaragarria da, izan ere, goi-ikasketak egiteko aukeren berdintasuna erabat desegin duelako. 2014-2015 ikasturtera begira (erkidegoetarako hauteskunde urtea izanik), aurreko ikasturtearen amaieran zortzi erkidegok tasarik garestituko ez zutela iragarri zuten eta beste hiruk, berriz, KPI baizik ez zutela aplikatuko. Ez igotze hori erabaki da, Espainiako Hezkuntza Ministerioko datuen arabera, hainbat urtetan prezioak toki gehienetan biziki altxatu ondoren (Galiziak eta Asturiasek bakarrik eutsi die prezioei azken bi urteotan), kasuren batean (Katalunia eta Madrilén, adibidez) %60tik gorakoak izanda. Ikasleen elkarrekin, horrenbestez, behin eta berriro tasen jaitsiera eskatu dute, biziraupen-gastuez aparte, diru gutxi-gutxi baitaukate familiek.

Argazkia: Universidad de Navarra

Zenbakiak horiek dira. Hezkuntza alorrean, eraginak nekez baliozta daitezke epe laburrera, baina hemendik urte batzuetara ikusiko dira murrizketa-politiken ondorioak. Halaz ere, Espainiako Barometro Sozialak zifra horietaz eginiko interpretazioekin bat dator nornahi: “Heziketa publikoaren hondamena dakarten neurriak asko dira: ikasleen kopurua ikasgelako handitzea, langileen kopurua murriztea, langileen bajek estaldura eskasagoa izatea eta, ondorioz, irakasleen eskola-ordutegia areagotzea, eskola-garraio eta jangeletako partidak murriztea, matrikulen prezioa garestitzea, etab.”

EESKNI:

Itun honetan parte hartzen duten estatuek aintzat hartzen dute gizaki orok eskubide hauek dituela:

- a) Bizitza kulturalean parte hartzekoa.
- b) Aurrerapen zientifikoaren eta horren aplikazioen onuradun izatekoa.

(15.1 art.)

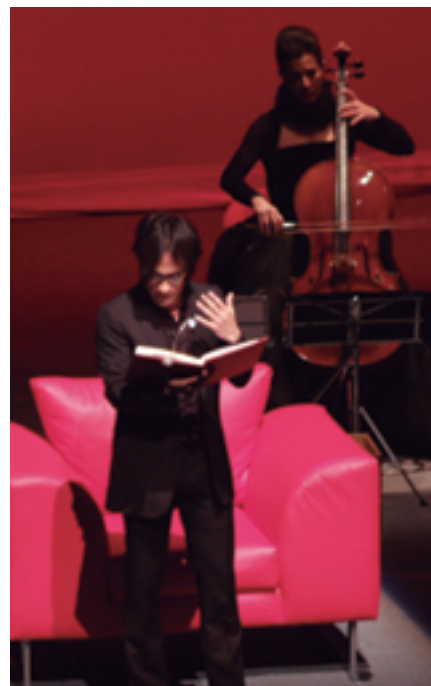
Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala:

Gizaki orok eskubidea du komunitatearen bizitza kulturalean askatasunez parte hartzeko, arteez gozatzeko eta aurrerapen zientifikoaren eta horren aplikazioen onuradun izateko. (27 art.)

Bizitza kulturako eskubidea

Famili errenten urritzeak bizitza kulturalean zuzeneko eragina dauka, sos urriak oinarritzko premiak betetzera bideratu behar direlako. Horri gehitu behar zaio BEZ zergaren igoera izugarria: 2012ko irailean, %8tik %21era igo zen, Euroguneko altuena, alegia. Ondasun kulturelez herritar guztiak onuradun izateko eskubidea bermatu ordez, berriro ere, kultura negozio egiteko moduko merkantziatzat hartu dute.

Neurri horrek kultura —zinema, antzerkia, kontzertuak, liburuak, erakusketak, etab.— geroz eta gizarte-sektore gutxiagoren eskurako luxu-gai bihurtzeaz gainera, sektorea itotzen ari da. 2013ko ekainera arte, Estatu espainiarrean 150 zinema areto itxi ziren eta hiri batzuk bat ere zinerik gabe geratu ziren. Musika kontzertu eta jaialdien fakturazioa %30ean urritu zen BEZ berriaren aplikazioagatik.

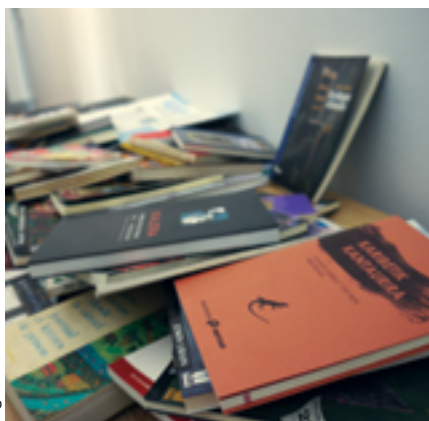
Argazkia: Karla Nney

2014 urtearen hastapenean Espainiako Gobernuak hartutako erabakia berraztertu eta BEZ jaitsi zuen %10eraino... arte-merkatuarentzat soilik. Beraz, erosahalten handiko pertsonen bakar-bakarrik aterako diote etekina. Zinera, antzerkira joan edo liburua erostea %21eko BEZarekin zamatua dute herritar guztiek.

Argazkia: Turismo Madrid

Argazkia: Literatura Eskola

Bestetik, 2007 eta 2011 urteen artean Espainiak ikerkuntzara bideratzen zuena Europar Batasuneko azkena zen. 2014an, "Espainiako I+G 2002 edo 2003ko finantzaketa-mailan egongo da berriz", Unibertsitate Konplutenseko Ekonomia Aplikatuko katedradun den José Molero-k zioenez.

Argazkia: Joseba Barrenechea

4. Eskubide sozialak galtzearen ondorioak: desberdintasuna, pobrezia eta... deslegitimatze instituzionala

Argazkia: Polycart

Eskubide ekonomiko eta sozialak galtzeak dakartza desberdintasun larriagoak eta demokraziaren hondamen latzagoa.

Krisia aitzakiatzat erabili den (eta erabiltzen den) arren, egungo egoeraren zergatiak estrukturalak dira, batez ere, sistemaren sustraiekin eta bilakaerarekin zerikusia dutenak. Kapitalismoaren etapa hau, pentsaera eta politika neoliberalak hegemonikoak izaki, balioen munduan hiperkontsumo moduan agertzen da. Herritar izatetik kontsumitzaile izaterako iragate hori finkatu egin da, bere ondorio eta guzti: errealitate guztien merkantilizazioa, hiperindibidualismoa eta, horren ondorez, atomizatze soziala.

Osasuna, hezkuntza, babes soziala, etab. zerbitzu ziren baina

Argazkia: Félix Bernet

merkantzia bihurtu direnez, horiek eskuratzeko eskubidea nahien dugun produktua “aukeratzeko” eskubide bilakatu da. Baita guk sinetsi ere. Kontua da eskubide kontzeptua herritarrekin —edo, areago, pertsona izateari berari— lotua dagoela; produktua hautatzeko askatasuna, berriz, hura erosteko dirua edukitzeak baldintzatua dago. Jauzia berebizikoa izan da, mortala —herritarrentzat— eta biziki mingarria demokrazia eta justiziarentzat, hau da, herritarren interesentzat. Hezkuntza edo osasuna ez da aukeratu egiten; pertsona guzti-guztiek osasunaz, hezkuntzaz, bizitokiaz eta gainerakoen onuradun izango direla bermatu beharra dago.

Herritar izatetik kontsumitzaile izatera igarotzeak aukeratzeko askatasuna eta erosteko askatasuna —ez unibertetsala— nahastera garamatza; ororen ondasuna osatzen duten gure bizitza kolektiboko (beraz, pertsonaleko) funtsezko kontuez hautatzeko aukera lapurtu digute. Ekonomiaren okertzearen ondotik politikaren okertzea, hau da,

demokraziaren hondamena, gutxi gorabehera. Espazio publikoa geroz eta urriagoa izatea ororen ondasuna, kontzeptu bezala, suntsitzen ari da, eskubide ekonomiko, sozial eta politikoak elkarrengandik urruti ez daudela erakutsiz. Bestela adierazteko, askatasuna ala berdintasuna hautatu behar hura, sasi-liskarra baino gehiago, gezurrezko planteamendua da (interes jakin batzuen mesederako, maiz). Eskubide sozialak praktikan aintzat hartzea gizarte baten osasun demokratikoaren termometro fidagarria dela esan daiteke, oro har. Demokrazia eta justizia elkarrengandik bereiztea ezinezkoa delarik, bigarrenaren atzerakada aurrenekoaren atzerapausoa da. Salbuespenik ez da hor (demokrazia errito

Argazkia: La Moncloa Gobierno de España

Argazkia: Pepe Pont

batzuetara murriztuko duen kontzepzio mekanizistara mugatu nahi ez badugu, noski).

Desberdintasun sozioekonomikoak izugarri larritu dira, hara: 70.eko hamarkadan, Estatu Batuetako populazioaren %1ek guztirako aberastasunen %9

Argazkia: Brett Tatman

Argazkia: R. Barraez D'Luca

zeukan; 2012 urtean, %1 horrek zeukan ondasunen %24raino. XX. mendearen laugarren eta bosgarren hamarkadetan eta Europan, Bigarren Mundu Gerraren ostean, New Deal izenekoak islatu zuen konbergentzia sozial eta ekonomikoak beste aldera, hura "dibergentzia behinena" izan zen, Paul Krugman-en hitzetan, hau da, gutxiengo bat gehiengoaren lepotik pixkanaka aberastea. 80eko hamarkadan politika horiek ideologian legitimatu eta praktikan ezarri ziren, AEBetan Reagan eta Erresuma Batuan Thatcher buruzagi izaki. Era berean Hamarkadari amaiera emanek, Berlingo Harresia eraitsi zen, mundua bi bloketan banaturik egotearen bukaera eta "kasino faseko" kapitalismoaren hedapenaren hastapena adieraziz.

Era berean, aurrerantzean banaketa ez zen egingo aurrekoen modura: Ipar/Hegoaren ordez Ekialde/Mendebalde gorpuztuko zen; ez arrazoi geografikoengatik, ordea, sozioekonomikoengatik baizik, eta alde edo moldez, herrialde denetan izango zuen eragina. Krisi izeneko horrek joera area eta nabarmenago bihurtu du. Espainiako Barometro Sozialaren arabera, 2008 urtean pobrezian bizi zen populazioa (batez besteko errentaren %60 baino gutxiago daukaten herritarrak) %20 inguru zen, baina hiru urte geroago, %22tik gora zebilen (orain dela 20 urte %18 zen: beraz, krisiak ez omen du den-dena esplikatzeke balio).

Zerk bultzatzen ote du desberdintasun hori? Funtsezko kausan bat datoz datuak eta aditu asko: lan-errenten lepotik kapital-errenten mesedetan jokatzeari, gizarte-sektore behartsuenetatik aberatsenetara egundoko baliabide-iragatea erraztuz. Vicenç Navarro-k argi eta garbi bataiatu du: esplotazio soziala. "Ipar Atlantikoaz alde bietako herrialdeen aberastasuna ederki handitu da [azken berrogei

Argazkia: Raphaël Thiméard

Argazkia: Daniele Muscetta

urteotan]. Baina produktibitatea handitzearen emaitza den aberastasun horrek aberastu ditu kapital mundukoak, hots, (produktibitatea handitu zeneko) enpresa handien jabeak eta kudeatzaileak, enpresa-etekinak izugarri biderkatu direlako eta enpresa horietako zuzendari eta delegatuei sekulako dirutzak ordaindu zaizkielako, langileek jasotzen dituzten soldata urriaren kontura". Izan ere, Estatu Batuetan soldatak gaur 1968an baino txikiagoak dira; orduan Luther King-ek gutxienez orduko bi dolar irabaztea exijitzen zuen; Obama-k proposatzen duen soldata, berriz, haren bi herenekoa da, egungo dolarretan).

"Ebidentzia –dio Navarro-k– erabatekoa da: zortzigarren hamarkadatik aurrera, estatuen laguntzarekin, boterea eta etekinak handitu ditu kapitalak, langileriaren bizkarretik. Horregatik bizi izan dira lehenak hobeki besteak (errenta lanetik ateratzen duen herritarra; gehienak, alegia) okerrago bizitzearen kontura. Horri esplotazioa esaten zitzaien. Eta horrela esaten jarraitu beharko litzateke."

Gauzen izena edo... zergatik maitasuna esan, sexua adierazi nahirik?

Nolatan jasan ote dezake herritarrak bere eskubideak behin eta berriz horren larriki zapalduak izatea? Konplexua da erantzuna baina, hori zehazkien azaltzen duen faktoreetako bat, gauzak izendatzean datza. Mary Poppins-ek “botikarik mingotsena, azukrearekin, pasatuko” zela kantatzen zuen. Hitzekin ere horrelako zerbait gertatzen da: hitz batzuk jasangaitzak dira baina beste batzuk, berriz, errealitate berbera adierazten badute ere, onartezina dena onarrarazi egiten digute, egia ofizialen bidetik

ibiltzeak errealitateaz kontzientzia hartzea galarazten duelako. “Ortodoxia inkontzientzia da”, idatzi zuen George Orwell-ek. Hizkerak tresna biziki baliotsua dauka, horretarako: eufemismo izenekoa (etimologiaz, “doinu onekoa”). Eufemismoak lortzen du senaren eta gutxieneko dezentziaren kontra doanak belarrian minik ez egitea.

Gauzen izena eta beti gertatzen dena kontatzeko era boterearen lanabes baliotsua izan da betidanik. Humpty Dumpty-k Aliziari azaltzen dion bezala, agintzen duena hitzaren jabea da. Hans Christian Andersen-en “erregeren soineko berria” ipuinak kontu hau ederki asko adierazten

du argitzen du. Haurrak, monarka ikustean “Erregea biluzik doa!” dio eta, horrela tiraniaren korapiloa askatu du. Gauzen benetako izena esatea beti izan da askatzaile.

Carlos Fonseca-k “Tipos infames. Los políticos, banqueros y empresarios que se están forrando con la crisis” liburuaren amaieran erantsi du “Krisialdiko hiztegi politiko laburra” eta bertan, errealitatea mozorrotu edo ezkutatuko duen hizkeraren perbertsio interesatua salatzen du. “Izan kontuan –diosku— eufemismo eta cinismo hoskide direla.” Hona hemen Fonseca-ren hiztegiko adibide batzuk (idazlearen baimenez ekarri ditugu hona).

Honela diote...	...hau esan nahi dutenean
Aparteko zerga-arauketa	Amnistia fiskala
Gobernuaren ahalegin eta ardura-ariketa	Pentsioak jaistea
Lansariak enpresen berariazko baldintzen arabera lerrokatzea	Soldatak jaistea
Malgutasunerako hitzarmena	Soldatak jaistea
Merkatuko ekonomia	Kapitalismoa
Osasun-txartel moderagarria	Berriro ordaintzea
Finantza-erakundeetan kalteturiko ondarearen kudeaketa aktiboa erraztea	Porrot eginiko bankuei herri-dirua ematea
Hipotekaren egikaritze prozedura	etxetik kaleratzea
Malgutasun laborala	Kaleratze libre eta doakoa
Aktibo esleituak	Enbargoak
Kanpo-mugikortasuna	Emigrazioa lanik ezagatik
<i>Minijob</i>	Zabor-enplegua
Austeritatea	Herritarren pobretzea
Krisiaren inpaktu asimetrikoa	Aberatsak irabazi, pobreak galdu
Deseskegitzea	Sinatutako hitzarmenak ez betetzea
Bizigarritasun-konponbideak	Bizitoki ñimiñoak
Sustaturiko bajak	Irten hadi edo guk botako haugu
Ekintzailea	Autonomo egiten den langabetua
Herri zerbitzuen esternalizazioa	Pribatizazioa

Erronka edo lehiak	Buruhaustekak
Antisistema	Herri zerbitzuen aldekoa
Aurreztaileentzako laguntzak	Zerga-beherapenak aberatsenentzat
Beharrezko erreforma estrukturalak. Herri-gastuaren arrazionalizazioa. Baliabideen optimizazioa. Aurrezpen-neurriak.	Murrizketak
Finantza-sistemaren erreforma	Banka erreskatatzea
Tarifa-doikuntza	Argindarra garestitzea
Ordainsariaren atzerapena	Funtzionarioei aparteko paga ez ematea
Lansarien atzerakunde	Krisia
Desazelerazioa. Behin-behineko desazelerazioa. Desazelerazio azeleratua. Desazelerazio ekonomiko aski sinkronizatua, aski homogeneoa. Koiuntura ekonomiko zinez bortitza. Testuinguru ekonomikoaren endekatzea. Hazkuntza ahuleko agertokia. Gauzak argi eta garbi ez hain ongi doaz..	Krisia

Kapitalismo industrialak finantza-kapitalismo bilakatu da (ekonomiaren %93 ez dago loturik ondasun edo zerbitzuen produkzioarekin, espekulazioarekin baizik) eta, zehazkiago, egungo faseari “kasinokoa” esaten zaio. Horrek dakar, alor sozialean, David Harvey-k “desjabetzearen ondoriozko metatzea” bataiatu duena, hau da, lehenago, komun edo publiko izatearren, merkatuan agertzen ez ziren ondasun eta zerbitzuen merkantilizazioa eta pribatizazioa. Espazio eta ondasun publikoen pribatizazioak eta ongizate estatuaren suntsiketak adierazten dute politikaren espazioa merkatuak bete duela. Bauman-ek dioenez, “Gaur bi gauza ditugu: bere gainetik politika kendu duen boterea eta boterea galdu duen politika.” Horrela eratzten den globalizazioan, Petrella-k orain urte batzuk adierazi zuen bezala, egiazko botereak finantza-botereak dira, inork ere hautatu ez dituenak; “herri-botereak”, berriz, horien langileburu direnez, beren legitimotasuna xahutu eta bere zentzua galtzen dute. Herritarren eskubideen berme-emaila izatetik

pribilegioen legitimatzaile bihurtu dira.

Azken urteotako austeritateak, oinarritzko eskubideen eta gastuaren murrizketek eten soziala larriagotu egin dute. Baliabide publikoak —herritar guztionak, alegia— urrituz etorri dira jabe pribatuen mesedetarako, sekulako deskapitalizazioa errealitate bihurtuta: enpresa publikoak herri diruekin onbidean jarritakoan esku pribatuetara joan dira, korporazio erraldoien aldeko politikak aplikatzen dira, herritarra babesgabe utzirik, bankuak erreskatatzeko herri-kutxatik kendutako milioika euro baliatzen dira (inbertsio sozialak urritzetik ekarritakoak) eta finantza-erakunde horiexek milaka herritar — bizi osorako zorpean amilduak — bizitokirik gabe uzten dituzte...

Enpresa handien aldekotasun horrek ulertaraziko digu, agian, etapa publikoa amaitutakoan, kolore gehien-gehienetako politikariek zergatik hartzen dituzten enpresa erraldoi

horietantxe ardura handiko postuak edo administrazio kontseiluko eserlekuak, beren soldata polit eta guzti. Aspaldiko partez, erdaraz horiei “ate birakari” esan izan zaie, espazio publikoa pribatuarekin lotzen dituztelako boteretsuenen mesedetan; horrelakoak, batzuetan, jarduera legalak badira ere (legeak egiten dituztenak dira ate horietatik igarotzen direnak, azkenean), baina inondik ez legitimoak (goian aipatu dugun Carlos Fonseca-ren liburuak zehaztasun osoz azaltzen du kontua).

Aberats, boteretsu eta politikoen artean ustelkeria kasu ugariekin batera, egundoko zerga-iruzurra eta abusuzko politikak laguntzaile gertatu dira erakundeetan ez sinesteko eta itun sozialaren haustura probokatzeko. Herritarren haserrearen, demokrazia ordezkatzaileraren tenplura botatuko oihu bilakatu da: “Ezetz, ez gaituzuela ordezkatzeten!”

5. Eskubide sozialen defentsa eta herritargoaren eraikuntza

Azaldutako egoera hori herritarrek bizkarrean daramate, baina eragozpento batekin: jendeak geroz eta irmoago sinesten du etsipenak ematea ez dela ezinbestekoa, “bestelako mundu bat posible delako”. Eslogan hori lehen ediziotik bertatik (Porto Alegren, 2001eko urtarrilean) hedatu zuen Mundu-Foro Sozialak eragin du gizarte-sektore zabalen mobilizazioa eta, era berean, berak duen botereaz eta afera komunetan daukan arduraz kontzientzia hartzea. Krisiari aurre egiteko gobernu-politikek, hitzetatik ekintzetara iragateko gogoz (M-15ean argi eta garbi erakutsi zuten bezala; ik. *Global Express*, 18 zk: La rebelión de las plazas) dabilen populazioa haserretu dute, herri mugimendu askok frogatu duten modura.

Borroka guztiak borroka bera delako ideia hedatuz doa herritarren artean: borroka global eta tokikoak, gehiengoak eta gutxiengoak, eskubide sozialen aldekoak eta eskubide zibilen aldekoak. Eskubide sozialak galtzeari eman zaion erantzuna eta itun soziala berreraikitzea ezin dira bereizi. Ez termino berberetan, ordea. Kontua ez da iraganeko une batera itzultzea, garaiak beste batzuk direlako eta, gainera, haren ondorioak ordaintzen ari garelako. Defini dezagun berriro zein terminotan ulertzen dugun itun soziala eta, horrela, Juan Torres López-ek bere liburuan (“Contra la crisis, otras economías y otros modos de vivir”) dioen gisan, “herritarrek adierazitako zaletasun demokratikoak erabaki bihurtzeko adina botere izango dute. Gaur,

aldiz, kontrakoa gertatzen da: hori lortzen duten bakarrak aberatsen zaletasunak dira.”

Kontua da adostasun berriak ezartzea, “kohesio sozial” eta beste kontzeptu batzuen adiera berriak finkatzea; praktikan, erakundeen, mugimendu sozialen eta gizarte zibil osoaren zeregina osteratzea (eta zeregin hori errealitate bihurtzea bermatuko duten mekanismoak ipintzea): “hori hil edo bizikoa izango da zuzentasunean, gizarte- eta ingurumen-justizian eta elkartasunean oinarrituko den etorkizuna definitzeko” (Oscar Mateos) eta, era berean, kontrabotere berriak sortzeko.

Argazkia: Fotomovimiento

Herritarren erresistentziak

Haserre dabilen herritarrak proletariotzak bortxakeriarik gabe erabili dituen tradiziozko protesta pleguak eta, aurrera joan ahala, asmatzen dituen beste batzuk aplikatzen ditu bere sumina agertzeko.

Langileriak eskakizunak egiteko, behartzeko edo, betetzen ari direnean, presioa eragiteko garaian erabilitako baliabide tradizionala izan da **greba**. Ezagun dugun estreinako greba antzinako Egipto hartan gertatu, borroka plegu den aldetik, Industria Iraultzarekin lotua dago. XX. mendean, sozialdemokraziaren gorakadak sindikatuen legalizazioa eta greba egiteko eskubidearen aitorpena ekarri zituen. Greban, kontua da ekoizpena —hots, mozkin edo irabaziak— etetea, patroiarri eskaerak onar ditzan behartzeko; beraz, funtsezko elementu bat haren iraupena izaten da; eragozpena, ordea, soldatak ere etetea da. Horrek guztiak iraupen luzeko greba erresistentzi gerra bihurtzen du. Bartzelonako Panrico (Santa Perpètua de Mogoda) faktoriako langileak zortzi hilabetez (2013ko udazkenetik 2014 erdialdera arte) gelditu duen huelga antzeko luzeek nekez iraun dezakete. Iraupen luzeko grebetan bizirik segitu ahal izateko langileriak baliatu duen erantzun tradizioaletako bat, langileen elkertasunez elikatutako erresistentzi kutxa da.

Bakezaleen tradiziozkoa borroka-plegua **gose greba** da, hots, pertsona edo talde batek jateari uztea, eskubide bat eskatzeko edo egoera bat salatzeko. Horrelako asko egin zituen Gandhik, Indiaren independentziaren aldeko borrokan. Espainian ezagunak izan ziren, nazioarteko kooperazioarekin konpromiso handiagoak eskatuz, %0,7 Plataformako kideek egin

zituzten gose oporrak. Jaume Sastre irakasleak ere bat eta bi baino gehiago egin ditu, Balearretako Gobernu irakasleekin negoziatzera behartzeko eta, azken finean, kalitatezko hezkuntza eskatzeko.

Martxa edo **ibilaldiek** ere tradizio handikoak dira, bakezaleen artean: Gatzaren Txangoan, adibidez, Gandhi-k eta jarraitzaileek 300 kilometro egin zituzten oinez, gatzaren ekoizpen eta komertzializazioaren monopolio ingelesagatik protesta eginez. 2014ko maiatzan Madrilén, Estatu espainiarreko bazter denetatik abiatutako duintasunaren aldeko martxa batzuk elkartu ziren, Gobernuaren politiken aurkako protesta eginez eta “*lana, ogia, bizitokia*” eskatuz.

Ingeleseko **scratch** hitza erabiltzen da, altzari bat herrestan eramatean, adibidez, altzariak berak edo lurrak nozitzen dituen marrak edo urratuak adierazteko. Aktibismoan esan nahi du, erabakitzeo ahalmena duen norbaiten atzetik, gehiegikeriak salatzeko edo presioa eragiteko bizitokiraino edo lantegiraino segitzea. Hitzaren erabilera politikoa Argentinan sortu zen, 1995ean, zigortu gabe geratu ziren diktadurako borrokoak iritzi publikoaren aurrean salatzeko. Krisialdiko Espainian gaurkotu dute, Kaleratzearen aurkako Plataformak batik bat, erabili ditu milaka gertatzen diren etxe-gabetzeetan erantzukizunik dutenekin.

Kontzientzi eragozpena arau edo lege bat —norberaren sinesmenekin elkartezintzat jotzearen— betetzeari uko egitea da. Zeinahi legeko obligazioaren aurretik norberaren kontzientzia bete beharrekoa ezartzea da eta, printzipioz bederen, arau hori ez du auzitan jartzen eta ez du aldatzeko asmorik agertzen. Eskubide hori Espainiako Konstituzioak 30. artikuluan orokorki aitortzen du, dagokion legeak arautu bitartean. Halaz ere, horri buruz egin zen lege

bakarra derrigorrezko zerbitzu militarren aurreko kontzientzi eragozpena arautzen zuena izan zen, derrigorrezko zerbitzu soziala ezarri zuena; hortaz, praktikan eskubide hori ezin izan da legez bete.

Desobedientzia zibila, bete beharreko arau bat aintzat ez hartzean datza, zuzengabekotzat jotzen delako; lege-urratze horrek ekar ditzakeen ondorioak onartzen ditu arau-hausleak. Horren funtsa da legezkotasuna eta justizia kontzeptuak bereiztea. Egintza politikoa da, helburua ordena juridikoa aldaraztea baita, gizarte osoarentzat justizia eta askatasun handiagoak eskuratzeko; desobedientzia plegu hori kontzienteki, era baketsuan eta publikoki gauzatu behar da. Izenari erantsi zaion “zibil” horrek adierazten du herritar erantzukizuneko egintza dela. Adiera bertsua duen beste termino bat **intsumisioa** da: honek nabarmentzen duena, bidegabekotzat hartzen denaren aurrean ez makurtzea da.

Erresistentzia zibileko pleguak dira horiek (boikota, greba eta beste hainbat bezala), borroka baketsuan tradizio luzekoak. XVI. mendean Étienne de la Boétie filosofo frantziarrak *Discours de la servitude volontaire* izenekoan zehazki deskribatu zuen: “Ez dut nahi tiranoa bortxatzea, ez uztarazi bere postua; aski duzue aurrerantzean ez sostengatzea; hor ikusiko duzue, oinarria galdu duen erraldoia bezala, beren buruaren zamagatik, nola erortzen eta mila puskatan hausten den.” Hiru mende geroago, Henri Thoreau amerikarrak honela idatzi zuen *Del deber de la desobediencia civil* (*Civil disobedience*): “Lege batzuk bidegabeak dira. Aski izango ote dugu horiek obeditzen edo, bestela, zuzentzen ahaleginduko gara?” “Aski izango ote dugu horiek obeditzen, zuzentzen saiatuko gara edo, areago, berehala urratzen ahaleginduko gara?”

Helburuak biziki handiak izaki, lana hainbat mailatan egin beharra dago: planetan, kontinentean eta estatuan.

- a. Maila globalean, globalizazioa gobernatzeko eta finantza-botereentzat joko-arau berriak ezartzeko egiaz gauza izango diren erakundeak sortu behar dira lehenbailehen, alor politikoaren eta ekonomikoaren arteko oreka horiexek bermatuko dutelako.
- b. European, zuzentasunean, elkartasunean eta antzeko balioetan oinarriturik zegoen hastapeneko proiektuari heldu behar zaio lehen baino lehen, dotrina neoliberalaren benetako kontrapisua izan behar duelako.
- c. Estatuan, sektore publikoaren (kohesio sozialeko prozesurako ezinbestekoa den heinean) eraginkortasuna hobetu beharra dago eta, era berean, aire humanistako lehentasunak (etxe-gabetzei epea luzatzea eta ordaineen ematea onestea, adibidez) finkatu behar dira. [Papeles 217. Oscar Mateos]

Alor horietan **lau lan-ildo** (konpromiso pertsonaleko lau bide, beraz) hautematen dira:

- **Erresistentzia eta salaketa egitea:** bidegabekeria baten aurrean haserretu eta horren kontra erreakzionatzea erabaki

duen herritarrak elkarrengana biltzeko ahaleginak egitea, alegia, etxe-kaleratzeen kontrako borrokan, osasun publikoaren defentsan, zorraren kontrako auditoretzan, etab.

Norberari eragiten dion kontu jakin batengatiko haserretik, jende gehienaren —bereziki, ahulenen— bizimodua eragozten edo galarazten duen gizarte-eredu baten haserrera igarotzen da. Hortik hasita, erresistentzia ezartzeko eta erantzun egokiak emateko herritarren plataforma eta kolektiboak antolatuko dira.

- **Alternatibak sortzea:** demokrazi eskolak izango diren proiektu kolektiboak sustatu eta bertan parte hartzea. Proiektu horietako gehienak ekonomiako demokraziarekin daude lotuak: kontsumo kooperatibak, lan elkartuko kooperatibak, auzoko batzarrak, etab. Maila ertaineko funtsezko egiturak dira, horietan, beraiek sortarazi zuten bidegabekeriari erantzunak eratu ahala, demokrazia suspertzeko oinarria izango diren balioak praktikatzen direlako eta plegu berriko jarduera politikak garatu eta gorpuzten direlako.
- **Herritar kontzientziaz jabetzea:** munduaz edo gizarteaz norberak dauzkan ideiak eta pentsaera aldatu gabe, gizartea aldaraztea

ezinezkoa da, erabat. Aldaketa horretan sartzen dira jarrerak, ezaguera eta informazioa, gaitasun kritikoa, konpromisoa hartzeko eta betetzeko gaitasuna, elkartasuna, etab. Horrelako prozesuak bizi dituztenek bakarrik lagunduko dute demokrazia maila denetan suspertzen.

- **Tokikoa eta orokorra; mundu zabala baina ez urruna:** arazoak globalak, larriak eta konplexuak izan arren, tokiko ekintzek —partzialak badira ere— eraginik izaten dutela sinestea. Erronka demokrazia globala eraikitzea da, maila horretan dabiltzalako dantzan botere ekonomikoaren araua; baina hori bakarrik lortuko du sare lanetan diharduenak, presioa eragiten duenak... ez beste inork: hortxe datza, hain zuzen, tokiko ekintzen garrantzia.

Lau lan-ildo horiek jorratzeko, komunikazio eta aktibismoko lanabes berri bat sortu zaigu, mobilizazio-gaitasuna areagotzeko funtsezkoa bilakatu dena: sare sozialak. Eta lanabes hori klabe hasi da izaten kontzientzia kritikoa eta bestelako herritar nortasuna sortzeko (*Papeles CiJ* 215. Elvira Durán).

Zeregina egundokoa da; albiste ona, horretan jende asko dabilela.

Argazkia: Manuel

6. Bai, posible da. Martxan dauden alternatibak

Argazkia: Julien Lagarde

Garapen hauek ez dira natuaren legeek, ekonomiaren legeek edo bestelako lege inbertsonalek sortarazitakoak, berariazko erabakien emaitzak baizik, horiek mesedetzen dituzten egitura instituzionalen barnean. Horrek horrela jarraituko du, non eta plan eta erabaki horiek atzera egingo ez duten, herri-ekintza eta mobilizazioen eraginez, bai epe laburrera egingarriagoak izango diren konponbideak, baita legez kanpoko agintaritzak eta boterearen egoitza diren erakunde zapaltzaileak auzitan jarriko dituzten epe luzeagorako proposamenak ere edukiko dituzten egitarauak betetzeko konpromisoak bereganatuz. Biziki garrantzitsua da, beraz, alternatibak egon badaudela azpimarratzea. (Noam Chomsky. Hay alternativas idazlanaren hitzaurrea: V. Navarro, J. Torres eta A. Garzón)

Tipos infames idazlanean Carlos Fonseca-k honela ondorioztatu du: "... irteera bakarra haserre da; aldatzeko aukera bakarra, protesta; etorkizunerako itxaropen bakarra, gizarte zuzengabe hau aldatzeko asmo negoziatzea." Jende asko lotu zaio lanari, haserrean oin hartuta, protesta egin eta alternatibak sortzeko xedez.

Uneoro sortzen ari diren ekimen sozial eta ekonomikoek, balio sozial

eta kooperatiboetan oinarritutako ekonomia-, politika-, gizarte-eredu berri bat taxutzen ari dira; hori ezinbestekoa da gizarte eta ingurumen alorretan justizia handiago batera, logika kapitalista gaindituko duen eredu batera.

Hori taxutzen ari direnak, M-15 izeneko mugimendu hartan (bakarren batek bizitza laburra iragarri zion arren) plazak bete zituzten herritarrak dira, hein handi batean. Hedabideetan gainerakoek baino askoz agerpen urriagoa badu ere, bizirik dirau tokiko batzarretan, kolektibo horietako asko elikatuz; kolektibok ez baitira errealitate hertsia inondik ere, beraien artean daude lotuak eta lokarri horietan barrena trafiko handia dabil, gainera. Batzuetan, eskaera jakin batzuek kolektibo osoaren elkartasuna pizten dute; bestetan, deialdi zabaletan indarrak metatzen dira: halaxe gertatu izan da bide, "Ogia, lana, bizitokia" lemarekin errepide eta hiriak zeharkatzen dituzten edo erakundeak inguratzen dituzten "duintasunaren aldeko martxetan". Eskaera horietako batzuk, parlamentuak inguratzeaz gainera, bertako osakide bihurtu dira, hauteskunde-plataforma eta alderdi politiko berriei esker.

Kolektibo bakoitzak berariazko eskaerak aurkeztzen dituen arren

(etxebizitza duina eskuratzeko eskubidea, oinarritzko errenta, kalitadedun osasunerako sarbide unibertsala, etab.), funtseko eskakizunak partekatzen dituzte denek, maiz era esplizituan; arazo jakinak hondoko gaitzen ondorioak direla (beraz, kontua ez dela soinekoari adabakiak ezartzea, berria egitea baizik) geroz eta nabarmenago erakusten duten sinergiak horrela sortzen dira. Metafora ez da alferrikakoa: hasiera-hasieratik kolektibo bakoitzak identifikatu du bere burua kolore jakin bateko elastikoarekin; kamiseta horiek denek paisaia anitz, koloretsu eta konplexua osatzen dute.

Partekatzen diren eskaera nagusiak hauek dira:

- Oinarritzko eskubideak
- Alor publikoaren defentsa

Argazkia: Emilio Vaquer

- Demokrazia partizipatibo, politiko eta ekonomikoa
- Justizia ekonomikoa

“Marea Berdea” (<http://mareaverdemadrid.blogspot.com.es>) Madrilen (Espainia), 2011ko ekainean sortu zen eta kalitatezko hezkuntza publikoaren aldeko mugimendua bilakatu da; Estatu osoan dituen plataformak agertzen dira, beren elastiko berdeekin (horiak Katalunian, Marea groga: <http://mareagroga.blogspot.com.es>) kaleak piztuz, izen-abizen horiek errebindikatuz.

“Marea Zuria” (www.rebelmouse.com/MareaBlanca): osasun publikoaren aldeko kolektiboek osatua, pribatizazioen kontrako protesta egiten du. Hau ere Madrilen sortu zen, erkidego hartako Gobernuak sei ospitale eta hogeita zazpi osasun-etxe pribatizatzeko plana aurkeztu zuenean. Estatu osoan barna hedatuz doa eta, bere lorpen handienetako bat, Madrilgo Gobernuak pribatizazio kontuetan etsipenak ematea izan zen.

Beste marea batzuk ere agertu dira, hala nola **“Marea Gorria”** (ikerikuntzari dagokiona) eta **“Marea Laranja”** (zerbitzu sozialei); hauek ere, zeinek kolore jakin

Argazkia: Imagen en Acción

batekin identifikatzen du bere eskaera baina, azken finean, eskubide sozialak eskatzea da guztiaren funtsa, hiriko ostadar bihurturik, deialdi masiboetan elkartzen direnean agertzen duten bezala.

2011ko azaroan **yayoflauta** izenekoak (aitona-amonak) ekimen kolektibo batean estreinakoz kalera azaldu eta Bartzelonako Santander bankuaren sukurtsala okupatu zuten. Beren pentsioak defendatzetik hasi ziren baina, luze gabe, eskubide sozialen aldeko kolektibo aktibo bihurtu ziren.

Oinarrizko errentaren aldeko mugimenduen (www.redrentabasica.org) eskaera zehatza da: herritar orori, herritar izatearren, herri-funtsetatik sari bat hartzeko eskubidea zor zaiola (ik. taula).

[des]Banka (<http://desbanka.org>), sortzez, “finantza-boterearen aurka, herritarren fronte” gisa sortu da, bankaren gehiegikeriaren eta finantza-sistema bidegabearen ondorioen aurka borrokatzeko. Finantza-zerbitzuak, osasuna eta hezkuntza bezala, publiko eta sozialak izatea errebindikatzen du: zerbitzu horiek ezinbestekoak dira, bizi-proiektu pertsonalak eta produkzio-ekonomia errealtate bihurtzeko.

Aurrekontu partizipatiboen aldeko mugimendua (www.presupuestoparticipativos.com) lanean ari da, herri-aurrekontuak herritarrek zuzeneko partaidetzarekin egin daitezen, herritar denen eskakizun eta lehentasunei erantzun ahal izateko. Horrekin ez dute finantza-kontrolerako tresnarik sortu nahi, partaidetzazko demokraziarako bide bat baizik. Porto Alegre-ko Foro Sozialean sortu zen eta dagoeneko udalerrri askotan hasi dira lanean.

Egiatzko demokrazia, oraintxe! (www.democraciarealya.es) izeneko plataformak gizarte demokratiko eta zuzenago baten aldeko egintzak sustatu eta sostengatzen ditu. Honelako mugimendu askoren modura, tokian tokiko taldeetan antolatzen da eta, eskualdean sustraituriko arazo eta lehentasunetatik abiatuta, helburu globalak biltzen ditu.

Argazkia: Elena Cabrera

Argazkia: Arribasqueluchan

Horiek guztiak, herri-boterea antolatzen duten hamaika mugimendu, kolektibo, plataformaren lagin txikiak dira. Eremu zabaleko horiek ez ezik, badira tokian tokiko ekimenak ere: batzuetan plataforma estatalen sareak osatuz, bestetan zeinek bere izaera duena. Azken hauetako bat Figaró (Bartzelona) udalerrian dago; udala herritarren batzarrak gobernatu du azken hamar urteotan eta partaidetzazko demokrazia zorrotza praktikatzen du, *El reto de gobernar entre vecinos* dokumentalak erakusten duen bezala.

Edukizko eskaerez gainera, demokrazia zorrotzeko metodoak ere partekatzen dituzte mugimendu horiek. Tradizioz, borroka bide baketsuak garatu dituzte: greba, desobedientzia zibila, intsumisia, manifestazioak, etab., eta beste batzuk, berri eta imajinatiboagoak.

Azken finean, denen ezaugarri komuna, demokrazi kontuetan funtsezkoa den zerbait praktikan jartzea da, hots, politika ez da alderdien kontua batez ere edo bakarrik; politika dela herritarren kontua, herrian baitatza legitimotasuna.

Posible dugu, antolatuta

Afectados por la Hipoteca (PAH) plataformaren historiaurrea Bartzelonan sortutako V de Vivienda mugimenduarekin hasi zen: kalean protesta anitz egin zituen, gaztek etxebizitza eskuratzeko zituzten eragozpenak salatuz. Higiezinaren burbuila lehertuko zela aurreikusirik, 2009ko otsailean bilera deitu eta bertara hirurogei lagun azaldu ziren. Horrela sortu zen PAH izeneko.

Talde eragilearen asmoa ez zen eragindakoei laguntza emateko bulego bat sortzea, herria mugiaraztea baizik, herritarrek zor zaizkion eskubideak ezagutu eta horiek eskuratzeko borrokatzea. Errealitatea, berriz, bestelakoa zen: “Jende haserretu asko topatzea espero genuen, iruzur erraldoia

Argazkia: Joan Luzzatti

egina zutelako Espainiako Gobernuak, bankuek, baina jendea hondoa jota ikusi genuen. Ez ziren gauza hitz egiteko ere. Errudun sentitzen ziren, errudun eta lotsagarri”, zioen Ada Colau garaiko eledunak, PAH plataformak bost urte bete zituenean. Sostengu legal eta informaziozkoak handiak izan baziren ere, antzeko eskarmentuak zituzten pertsonak topatzeak plataformaren ibilbidean aitortza eta ahalduzko efektua izan zuen. Auto-estimaren berreskuratze terapeutiko horri esker, informazioa bildu eta eragindako izatetik aktibista izatera igaro ziren. “Nork defendatuko ote du zure kasua zeuk baino hobeki?”, galdegin zuen Ada-k elkarrizketa batean. “Ezta abokaturik trebeenak ere: horra hor plataformaren arrakastaren klabeetako bat.” Handik aurrera hedatuz joan zen eta tokian tokiko eragindakoak plataformatxoak sortzen hasi ziren. 2014ko otsailean, bosgarren urtea betetzean, Estatu osoan 200 plataforma ziren eta oraino ere ugaltzen ari dira etengabe.

2010 urtean “Stop Desahucios” kanpaina abiarazi zuten, PAH elkartearen bide publikoari hasiera emanez. Azaroaren 3an, bertako 30 kide Penedès-eko Bisbal herrira joan ziren, berrogeita hamar urte eta seme bat bere kontura zeukan Lluís Martí mekaniko langabetuaren (426 euro jasotzen zuen hilean) kaleratzea galarazteko asmoz: kontua zen ehun bat mila euroko zorra zeukala Catalunya Caixa-rekin. Kaleratzea lehen egunean gelditu zen eta, hainbat ahalegin egin ondoren, bertan behera utzi zen, mugagabe. Huraxe izan zen Plataformaren lehen garaipen publikoa; geroztik beste asko lortu ditu Katalunian.

Hurrengo urtean, hipotekadunek bankuari ordaintzeko zegoen zorraren partearen ordaintzat etxebizitza eman (“ordaineen emate” ezaguna) ahal izan zezaten, Legegintzako Herri-Ekimen (LHE) izeneko bultzatu zuen. 1984ko lege organiko batek araututako Herri-Ekimen horren prozedurak, herritar batzuen proposamena (gutxienez,

Argazkia: Fotomovimiento

Argazkia: Imagen en Acción

Argazkia: Fotomovimiento

bostehun mila sinadura behar dira) Espainiako Diputatuen Kongresuak aintzat hartua izatea ahalbidetzen du. Plataformak 1.402.854 sinadura bildu zituen. LHE Kongresuan sartu zen baina PPren gehiengo absolutuak desnaturalizatu egin zuen. Halaz ere, berebiziko pausoa egin zen horrela, arazoaren zergatiaz eta izaeraz kontzientzia har zezaten herritarrek.

Maiatzaren hasierarako Plataformak 1.135 kaleratze gelditu eta ia 1.200 herritarri bizitokia emana zegoen. Bosgarren urtea betetzean balantzea egin zuen: “Sekulako ahaleginak egin bai, baina milaka ordainean emate,

zor-barkamen eta aloger sozial lortu ziren epe horretan, kasuz kasu borrokatuz, asterik aste, larrutik ordaindu duten makina bat heroi anonimori esker (...) Iritzi publikoaren aldeketasuna. Ordainean emate eta aloger sozialaren aldeko Legegintzako Herri-Ekimen hark milioi eta erdi sinadura bildu zituen. Epaileek, Europako Legebiltzarrak eta Nazio Batuek aldeketasuna erakutsi zuten. Gure salaketa nazioarteko prentsaraino iritsi da, *New York Times*, BBC, Al Jazeera hedabideek erantzun dute Japonian, Errusian edo Finlandian”. Beraiek aitortuta: “Orain dela bost urte ezinezkoak ziren gauzak lortu ditugu”.

Lorpen horien klabea, Plataformaren arabera, hauek dira:

1. Bizipen partekatuko espazioak sortzea, hor pertsonen onartuko baitute beren arazoak ez direla kontu indibidualak, kolektiboak baizik.
2. Eskubideak, ikuspegia: guztion eskubideak urratzen ari dira, Estatua ez da betetzen ari bere konpromiso eta obligazioak, giza eskubideen urratze sistematikoa ahalbidetzen duelako edo urratze horretan parte hartzen duelako.
3. Herritarra gai bihurtuko duten tresnak emanez, ahalduntzeak

Argazkia: Imagen en Acción

sortzea, geure burua geuk defenda dezagun, hori inorengan delegatu gabe.

4. Elkartasuna eta elkar laguntza, beste inor ez dadin bakarrik sentitu.
5. PAH lanabes soil eta aplikatzen erraza da, eskakizun gutxi

ditu: batzarrezkoa, alderdizkoa eta independentea, doako eta baketsua. PAH sortu nahi duenak, gai guztiak weben dauzka eskura.

6. Komunikazioaren aldeko apustua, adierarik zabalenean. PAH, hipoteken iruzurrak eragindako gehiengo sozialarentzat egiazko tresna izatea nahi dugu; horrenbestez, jendearen hizkera darabil eta komunikatzeko bide guztiez baliatzen da, tradizionalaz, alternatiboez edota sare sozial berrietakoez.
7. Estrategia konplexua, epe labur, ertain eta luzerako helburuak artikulatuko dituen hainbat mailatan: Administrazioei interpelazioak egitea, egintza judizialak, nazioartean eragitea, zuzeneko egintza eta desobedientzia zibila, urraturiko eskubideen zaintza-tresnatzat.

Etxebizitzaren arazoa ez da konpondu egin; prozesuak aurrera jarraitzen du, baina mugimendu horren eskarmentuak —erasoak eta ospea galarazteko saiakerak gorabehera— erakusten du, “posible dela, gehiengoa garela eta, antolatu egiten bagara, sinestarazi zigutena baino askoz ere ahalmen handiagoa dugula.”

<http://afectadosporlahipoteca.com/>

Gehiago jakiteko

(Hurrengo orrian jarraitzen du)

Txostenak

- **Tanto tienes, ¿tanto pagas?** Oxfam Intermón-en txostena, 35 zk.
www.oxfamintermon.org/sites/default/files/documentos/files/TantoTienesTantoPagas.pdf
- **Gobernar para las élites. Secuestro democrático y desigualdad económica.** Oxfam Intermón-en txostena
<http://opcions.org/es/revista>
- **Crisis, desigualdad y pobreza.** Oxfam Intermón-en txostena, 32 zk.
www.oxfamintermon.org/sites/default/files/documentos/files/Informe_IO_Crisis_desigualdad_y_pobreza_300113.pdf
- **El coste humano de la austeridad: la gente pobre paga por una crisis que no causó.** Caritas Europa-ren txostena
www.caritas.eu/the-human-cost-of-austerity-poor-people-paying-for-a-crisis-they-did-not-cause
- **Exclusión y desarrollo social.** Fundación FOESSA eta Caritas, 2012.
www.caritas.es/imagesrepository/CapitulosPublicaciones/4314/EXCLUSION%20Y%20DESARROLLO%20SOCIAL.%20Versi%C3%B3n%20digital.pdf

Liburuak

- **La economía desenmascarada. Del poder y la codicia a la compasión y el bien común.** Manfred Max-Neef & Philip B. Smith. Icaria, 2014.
- **Contra la crisis, otra economía y otro modo de vivir.** Juan Torres López. HOAC editoriala. Madril, 2011.
- **Tipos infames. Los políticos, banqueros y empresarios que se están forrando con la crisis.** Carlos Fonseca. Temas de Hoy. Madril, 2014.
- **Hay alternativas. Propuestas para crear empleo y bienestar social en España.** Vicenç Navarro, Juan Torres López & Alberto Garzón. Noam Chomsky-ren hitzaurrea. Sequitur, 2011. <http://www.attac.es/uploads/Hay-alternativas-web.pdf>

Global express-en asmoa, hedabideek adierazten dutenaz ikasleen artean galderak sortzea da. Kontua da errealitatearekiko ikusmolde kritikoa sustatzea, horrek munduaren egoera — garatzen ari den munduaren egoera, bereziki— ulertzeko bidea emango dielako.

Informazio-txostena: **Araceli Caballero**

Jarduerak eta gida didaktikoa: **Israel García, Marga Florensa, Quique Porcar, Jordi Sant, Anna Duch eta Begoña Carmona**

Diseinua eta edizioa: **Estudi Lluís Torres**

Ilustrazioak: **Xavier Gándara, Peix**

Itzulpena: **Edorta Agirre**

Koordinazioa: **Anna Duch**

Gehiago jakiteko

(aurreko orrialdetik dator)

Artikuluak

- “Lo que no se dice sobre el crecimiento de las desigualdades sociales”. **Vicenç Navarro. *Público*, 2014ko otsailaren 27.**
<http://blogs.publico.es/dominiopublico/9270/lo-que-no-se-dice-sobre-el-crecimiento-de-las-desigualdades-sociales/>
- “El dramático deterioro de la España y la Europa social”. **Vicenç Navarro. *Público*, 2014ko apirilaren 3.**
blogs.publico.es/dominiopublico/9605/

Orritxoak

- “Mudanza de época, mudanza de rumbo? Contribuciones e propuestas desde os movimientos sociales”. **Óscar Mateos e Jesús Sanz. *Cuadernos CiJ* n.º 186 *Papeles CiJ***
(www.cristianismeijusticia.net/papers):
- “Hacia dónde va la democracia?” 215 zk.
- “Hacia un nuevo contrato social” 217 zk.
- “El negocio de la salud” 219 zk.
- “Crónica de una crisis anunciada” 191 zk.

Ikus-entzunezkoak

- *La doctrina del shock*. **Naomi Klein, 2009**
www.youtube.com/watch?v=Nt44ivC9rg
- *El capital*. **Constantin Costa-Gavras, 2012**
- *El reto de gobernar entre vecinos*
proyectofigaro.wordpress.com

Web orriak

- **Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales** www2.ohchr.org/spanish/law/cescr.htm
- **¿Dónde van mis impuestos?**
www.dondevanmisimpuestos.es/
- **Plataforma de Afectados por la Hipoteca**
www.afectadosporlahipoteca.com/
- **Marea Verde** www.mareaverdemadrid.blogspot.com.es
- **Marea Blanca** www.rebelmouse.com/MareaBlanca
- **Renta básica** www.redrentabasica.org
- **[des]Banka** www.desbanka.org
- **Presupuestos participativos**
www.presupuestosparticipativos.com
- **Democracia real ¡ya!** www.democraciarealya.es

¡Sartu gure webean eta deskarga ezazu Global express!

www.kaidara.org

OXFAM Intermón

20. alea: Eskubide sozialak
19. alea: Elikatze-sistema
18. alea: Matxinada sozialak
17. alea: Krisi ekonomiko globala
16. alea: Kopenhageko Gailurra
15. alea: Nekazal erregaia
14. alea: Kontsumoa
13. alea: Turismoa
12. alea: Petrolioa
11. alea: Pobrezia

10. alea: Klima aldaketa
09. alea: Larrialdia eta elkartasuna
08. alea: Joko Olinpikoak
07. alea: Demokrazia
06. alea: Armamentismoa
05. alea: Afrika eta lehortea
04. alea: Irak
03. alea: Lurraren Gailurra
02. alea: Argentina krisian
01. alea: Afganistan